

4

Sped. abb. post. gr. III/70 - Periodico mensile

**M
L
A
D
I
K
A**

1974

mladika

IZHAJA DESETKRAT V LETU
1974 LETO XVIII ŠTEV. 4

Poština plačana v gotovini - Skupina III/70

VSEBINA

M. M.: Nam je glasovati za življenje ali proti njemu	61
Bruna Pertot: Tobija z griča	62
Milena Merlak: Vnebohod na kmetih	k4
Nelly Schuster: Sinteze za rog in drugo; To, kar je dobrega; Protestna pesem; Naj te pozdravijo	64
Maks Šah: Boj za naše meje po prvi svetovni vojni	65
Janko Messner: Predestinacija	66
Avgust Černigoj razstavlja	70
Anton Kacin: Vergilij Šček	70
Ivan Peterlin: Telesna vzgoja-važen dejavnik v otrokovem življenju	74
Andrej Petkovšek: Boj proti emarginaciji	75
Edvard Žerjal: Socialni kotichek	76
Karel Brišnik: Kamnite risbe Karle Bulovčeve	76
Danilo Pertot: Mi smo mi	78
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura	79
Gledališče in Čuk na obelisku	80

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Martin Breclj, Ivo Jevnikar, Barbara Lapornik, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavec, Franc Mljač, Sergij Pahor, Danilo Pertot, Jože Peterlin (glavni urednik), Ivo Petkovšek, Ester Sferco, Maks Šah, Drago Štoka, Peter Švagelj, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema).

ZUNANJA OPREMA:

Edvard Žerjal

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3,
tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD

Poštni tekoči račun 11/7019 »Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

tisk »graphart« trst, rossetti 14 - telefon 77 21 51

pisma

NAGRADA VSTAJENJE ZA LETO 1973

Komisija literarne nagrade »Vstajenje«, ki jo sestavljajo Martin Jevnikar, Franc Jeza, Anton Kacin in Zora Tavčar-Rebula, se je sestala dne 18. aprila 1974 v Trstu in podelila literarno nagrado »Vstajenje« za leto 1973 koroškemu pesniku in pisatelju Valentinu Polanšku.

Komisija je takole utemeljila svojo odločitev: Valentin Polanšek v obeh pesniških zbirkah: »Grape in sonce« in »Karantanske« — kakor tudi v zbirki novel in črtic »Velike sanje malega človeka«, ki je izšla leta 1973, prizadeto in umetniško prepričljivo izpoveduje današnjo stisko koroškega slovenskega človeka, pod njegovim občutljivim peresom sveže živi svojevrsten svet onkraj Karavank, pri tem pa ni brez posluha za splošne človeške probleme v današnjem svetu. Pomemben dosežek predstavlja tudi njegova knjižica koroških otroških pesmi »Činček«.

Denar za nagrado je poklonila Hranilnica in posojilnica na Opčinah.

Spoštovani!

V teh dneh, ko se toliko govori o referendumu in o bivši coni B, je šel skoraj neopazno mimo zakon, ki so ga sprejeli v parlamentu v rekordnem času in se nanaša na finansiranje političnih strank. Po tem zakonu bomo odslej davkoplačevalci, tudi mi Slovenci, finansirali politične stranke. Do tu — kolikor je bilo to potrebno, ne bomo sodili —, ne bi imeli kaj oporekati. Vendar glejte absurd: Slovenci bomo kot davkoplačevalci finansirali tudi Almirantejeve fašiste! Slovenska skupnost pa kot edina protifašistična stranka v Italiji ne bo prejela iz državnih blagajn niti ene lire, češ da nima svojega zastopnika v parlamentu. Ali ni to v posmeh vsem tistim Slovincem, ki so se proti fašizmu prvi borili, pod njim trpeli in umirali? Toda — dulcis in fundo — za tak zakon, ki narodne manjšine, tudi Slovensko skupnost diskriminira, so glasovali vsi od Krščanske demokracije do socialistov in komunistov. Tako kot že enkrat ob glasovanju posebnega statuta za našo deželo, tako so komunisti tudi tokrat izdali nas *Slovence*. Pač pa so skupaj z drugimi strankami »ustavnega loka« in s fašisti vred glasovali za to, da prejmejo novi fašisti 3 milijarde lir (!) na leto — iz naših žepov. Seveda samo zato, ker bo tudi Komunistična partija Italije dobila lepe denarce, 15 milijard na leto.

S. S.

Posamezna številka Mladike stane 250 lir. Celoletna naročnina 2500 lir. Letna naročnina za Jugoslavijo 50 din. Letna naročnina za druge države je 6 US dolarjev ali enakovreden znesek v tuji valuti.

M. M.

NAM JE GLASOVATI ZA ŽIVLJENJE ALI PROTI NJEMU

V teh dneh, ko se na vas obračajo preroki, ki so prepričani, da so v posesti vse resnice, smo tudi mi poklicani, da izrečemo besedo, ki ne bo vsa resnica, a bo — vsaj tako upamo —, del tiste Resnice, ki nas mora osvoboditi, da bomo zaživelj kot ljudje in kot kristjani.

Kar bi vam priporočili, je to, da moramo delati in živeti ne samo zase, ampak tudi za druge; ne samo za danes, ampak tudi za jutri.

Vabijo vas, da glasujete DA ali NE.

Kdor pričakuje od nas odgovor ali nasvet, kaj mu je storiti v tej dilemi, bo morda razočaran, zakaj nam se zdi sedanjí referendum — to je ljudsko glasovanje, če naj ostane Fortunov zakon o razporoki v veljavi — za nas Slovence postranskega pomena. Poleg tega pa smo ko Slovenci to trauma že preboleli.

Ne da bi se sklicevali na kakšne statistike, ki jih žal nimamo, moremo danes z lahkoto ugotoviti, kakšen osip smo Slovenci kot narodna skupnost doživeli v teh krajih v zadnjih tridesetih povojnih letih:

- izgubili smo slovensko obalo od Barkovelj do Devina;
- z razlastitvami ali s prostovoljnimi prodajami smo izgubili večino slovenske zemlje;
- s priseljevanjem, izseljevanjem, potujčevanjem in skromnim naravnim prirastkom so naše vasi izpremenile svoje slovensko lice: v Benečiji so se izpraznile, pri nas pa v glavnem poitalijančile;
- v tridesetih povojnih letih nismo na Tržaškem in Goriškem vzgojili duhovnikov niti za prste ene same roke.

Po vsem tem se najdejo ljudje, ki se zaletavo ukvarjajo z referendumom, kot da bo samo ta rešil vse naše narodne duhovne in materialne probleme.

Neizbežno je, da se kot državljani izrečemo tudi o tem problemu, saj se ne moremo zapirati pred svetom, v katerem živimo. Toda ukvarjati se s Fortunovim zakonom, kot da nas bo edini osvobodil ali zaslužnil — je slepo. Če bi vsi Slovenci v deželi glasovali enako, bi naši glasovi v milijonih italijanskih glasov ne pomenili veliko, izida glasovanja ne bi spremenili, zato je ves naš trud, usmerjen samo v to kampanjo — nič in brezpomemben.

Važnejši je za nas problem našega obstoja, našega življenja.

Kot kristjani smo prepričani, da je naša rešitev — mimo političnih poti in akcij — samo v nas samih. Ljubezen do naroda zahteva žrtve, trud in delo. Zaman bi bilo klicati proti narodni smrti in nič ne storiti za svoj narod.

Naši domovi so prazni. V njih ni otroškega vrišča in smeha. Manjka nam poguma. Živimo v svojem egoizmu samo zase.

Preveč naših ljudi si ne upa stopiti v zakon, si ne upa ustvariti svoje družinske skupnosti. Še več jih je, ki si ne upajo imeti več kot enega ali dva otroka.

Zaman je opredeljevati se v tem referendumu za DA ali NE.

Nam je glasovati za življenje ali proti njemu. Za to pa je treba dejanj in poguma. Besede ne pomagajo nič: ne za slovenstvo ne za krščanstvo!

Vsekakor pa bo treba glasovati. Zato je prav, da glasujete, kakor vam narekuje vest.

TOBIJA Z GRIČA

(Moderna pravljica)

Tobija je sedel na griču. S hrptom na blazini resja in s podplati v visokem mahu, ki ga je ščegetal med prsti, je srkal vase pomlad: z očmi in z usti, z vso svojo kožo, s srcem in z dušo. Te pa je bilo toliko, da mu je gledala od vsepovsod, najbolj pa tam izpod visokega čela, kjer je tlela krotka modrina, ki je posrkala vase vsakogar in vse, na kar se je razlila.

Pod njim se je v vetru otalila sladka rume-nina cvetečega bičja in zemlja in zrak sta na novo snovala življenje.

— To je prerojenje — je Tobija zaznal s čutili, ki se potisočerjeno razcveto v človeku, ki raste iz samote. Kot bi mu duša imela tipalke in gledala skozi stvari in ljudi. In resnično. Bil je eden tistih izbrancev, ki jih okolje in življenje izvržeta ali pa se sami izobčijo, tako da žive na nekakšni višji stopnički bivanja, kjer sta roža in zemlja v vsem svojem bistvu resnično roža in zemlja in človek globina, ki, če vržeš kamen vanjo, ne pride do dna.

Sedel je na griču. Tako je posedal ure in ure, zagledan v daljni pas morja in jate galebov, in le malokdaj ga je zaneslo na ono drugo stran hriba, pod katerim so v daljavi čemele gospo-ske vile z vrtovi. Njegova je rastle na samem vrhu, čisto izpostavljena soncu, dežju in vetro-vom, zato pa tem bliže Rimski cesti, tako zelo zelo blizu, da bi v jasnih nočeh lahko stopil na-njo. Daleč naokoli pa je drevje in grmičje splet-lo zelene blazine in nepredirne zavese. Pol sto-letja rasti, prelivanja sokov in razpredanja ko-reenin je zabilisalo, kar je bilo.

Bilo pa je, da se v času Tobijeve mladosti na tem istem mestu še ni dvigal grič in od tam še ni bilo dano gledati v take daljave. Tobijeva sedanja hiša, takrat še vila, je prednjačila med drugimi z garažo, vrtom, senčniki in bazenom in v njem je plavala njegova tenka, lepa in mla-da žena. Mrzlično opravljanje poslov pa je no-silo Tobijo na svojih grebenih in čas mu je od-bijal ure, sekunde in minute v podjetju, v pogodbah in letalih, ki so ga nosila čez mesta sveta. Živčni vrvež in svetovljanstvo, v katera je bil vkljenen, je polnil vilo leto in dan. In ta je bila

polna kristala, preprog-umetnin in lažnega ve-selja in Tobija je polnil dalje in dalje, vse do dne, ko ga je zadela — tako so ji rekli ljudje — nesreča. Prišla pa je v podobi prehitevanja na cesti, ki je pahnilo otroka in mlajšo ženo na prej nesluteni križev pot skozi slavna zdravili-šča, do tistega zadnjega, ki dokončno ozdravi vse, kar se je zdelo prej neozdravljivo. In na tej poti, po kateri ju je do onemoglosti sprem-ljal, je bilo za Tobijo nekaj odrešujočega. Ka-kor se je v nečloveških mukah trgal od njiju, tako je ob vsakem vlaknu, ki se je strgalo od njega, čutil, da raste v novo, vse do tedaj ne-znano bivanje. Tisto noč, ko mu je v ušesih še zvenelo padanje prsti na sveži les in je zadnji kos dragocenega pohištva šel iz hiše za porav-navo dolgov, je mladi mož ležal na tleh, prislu-škujoč praznini hiše. Ni ga strlo ne zlomilo. Sprejel je vase novi način svojega bivanja in veliko, neizrečno bolečino je prvikrat ublažila gotovost, ki je nenadoma vstala bogve od kod, da se tisto dvoje življenj, ki sta bili tako tesno povezani z njegovim, nekje nadaljuje. Bilo je zadnje dni jeseni, veter je brisal sled gredic, smukal drevje in veje, prst je polnila bazen. Na-zadnje je prineslo še droban, s peskom pome-šan dež. Rosilo je celo noč, tenko in drobno in v jutro je Tobija vstal z občutkom, kot da se mu je hiša skrčila in stisnila vase, obenem pa se je zazdel sam sebi nekoliko večji in bolečina, ki mu je prej polnila dušo in telo, se je izobliko-vala v nekakšno dremavico, tako da dolgo ni vedel, ali je buden ali pa so samo vse neke motne sanje. Počasi si je uredil najnujnejše za svoje samsko bivanje in polagoma spoznaval, kako zelo zelo malo je človeku za življenje po-trebno.

In zopet je padel dež in tokrat je Tobija z gotovostjo in začudenjem ugotovil, da se mu je hiša resnično ponovno skrčila. To se je po-zneje zgodilo še večkrat, tako da je nazadnje postala čisto čisto majhna in nebogljenja; sa-harski dež pa jo je rjavo obarval, da je zado-bila odenke prsti, podobne tisti, iz katere je rastle. A to ga ni najmanj skrbelo: prostora je imel še zmeraj dovolj, zemljo pa je tako in tako iz dneva v dan vedno bolj ljubil.

Prve čase so ga sorodniki in prijatelji še obiskovali, a potem jih je bilo čedalje manj, in ko se jih je polastila zavest, da je zlo nepopravljivo, je le s težavo še kateri pokukal k njemu. Po hrbtu jim je polzel srh in vsak je s postoterenjano ljubeznijo pestoval vse, kar je imel. In tega ni bilo malo. Tako da jim prezaposlenost pravzaprav ni dovoljevala, da bi razsipavali čas z obiski. Na pomoč pa jim je priskočil še dokaj nenavaden dogodek. Nekega jutra ob zori se je zemlja premaknila, skoraj neslišno, to sploh ni bilo potresu podobno. Vile so spale, nobeno okno se ni odprlo, nobeno srce vztrepetalo. Le Tobijevemu tankemu sluhu, ki je brnel ob vsakem, še tako rahlem vzgibu življenja, ni ušlo prhko ugrezjanje in dviganje hrsteljevih plasti. Stekel je pred vrata in prizor, ki ga je v tisti jutranji uri prevzel, je bil človeško le maloverjeten. Zemljo, na kateri je stal s svojim bivališčem, je dvigalo v nebo, v nekakšen kopast grič, in vile, ki so prej stale blizu vse naokrog, je nosilo po pobočju daleč proč, na samo morskono nabrežje, kjer so se ustavile, kot da so tam od pamtiveka. Najdlje pa je zletela hiša najboljšega prijatelja iz starih časov: odneslo jo je daleč proč, komaj je mogel še zaznati rdečo streho in teraso... Njegov dom pa sta odeli praznina in tišina, ki so jo še isti dan naselile ptice in divjad.

Ljudje so se čudili, a kot bi se bili na tihem domenili, ni nihče omenil niti namignil na to, kar se je zgodilo, ker se je vsak v svojem srcu veselil, da je Tobija zdaj dovolj daleč, da upravičeno ne morejo do njega. Le redkokdaj se jim je prikazal, navadno ko je šel na trg, s košem korenja in zelenjave, da je lahko nakupil najpotrebnejše. In še so se ljudje čudili, ko so spoznali, da je kljub zrelem letom postal za glavo višji in oči so mu sijale, tako zelo sijale, da niso mogli zreti vanje. A to je bilo zato, ker je Tobija videl stvari, ki jih ni dano videti vsakomur.

Ob hiši so se mu upogibala drevesca, dajala sadja od pomladi do jeseni in v grudi se je debelil krompir, zorela zelenjava. Tobija pa je kopal, sejal, sadil in nosil iz greznice na njivo in se smejal, ko so iz prej razpadajočih in dušljivih brazd pokukale mehke zelene klice, ki bi mu še nadalje hranile telo.

Stekla so leta in ni mu bilo jasno, ali je živel tisoč let ali en sam dan. Ni se mu tožilo po ljudeh, ni jih sovražil ne ljubil, dasi je v sebi čutil nekaj ljubezni podobnega do vsega, kar je živo. To pa je bilo zanj neko pretakanje in prelivanje, nikjer ni zmozel zaznati smrti in to, čemur so drugi pravili smrt, je bilo zanj trenutek v življenju posameznika.

Včasih je s hrbta svojega hriba opazoval vrvenje pod sabo ob morju. Vedno redkeje se je spuščal tja dol, vse manj je prepoznaval nekdanje znanke, nekdanji otroci so dav-

no postali možje in vsakič, ko je moral na trg, je zvedel, da tega in tega ni več. »Smrt, zopet smrt,« so kimalle strine in štele stotake. »Življenje, novo življenje,« se je smehljaj Tobija, ko se je proti poldnevu zopet vzpenjal na svoj grič, da ga je ob vsaki stopinji dušilo. Leta? Zanje tam doli so seveda važna. »Koliko jih že ima?« je hudomušno oponesel, posnemajoč staro znanko. Zanje je važno, seveda, in za urade. On ni več vedel, koliko jih ima, in prav malo mu je bilo tega mar.

Vendar jih je tistega dne, naslonjen v resje skušal prešteti, tako, samo za šalo, in se ustavil nekje blizu osemdesetih. Z očmi je obšel lipo pred hišo, ki jo je bil vsadil, in ugotovil, da bo lahko živela desetkrat toliko in dalj: morda tisoč let. »A to ni še večnost«, je zaključil sam pri sebi; nekaj blagega in dražjivega je bilo v zraku in veter je naredil tako, da ga je potrkanje zvonov doseglo tudi tostran pobočja. Spomnil se je, da ljudje onstran hriba praznujejo veliko noč. »Danes bo cerkev nabito polna: dvakrat v letu. Ljudje so jo zgradili za ljudi, da bi bili še bolj imenitni,« si je rekel, se pretregnul in z belino razviharjenih las zabredel v bilke.

Sonce se je že dotaknilo morske gladine, pomladanski mrč je posrkal vase žarke, da se je izoblikovalo v jasno kroglo iz najčistejšega zlata, čez vodno ploskev pa je padla svetla, velikemu kelihu podobna luč. Tobija je začutil nekaj lakoti podobnega: preplavila mu je telo in dušo, začutil se je lahkega, kot bi se bil iz nje iztekel ves življenjski sok. Skozi priprte veke se mu je pogled ujel v podobo sonca tam daleč preko v mrak potaplajočega se hriba. Spoznal je, da ga ta večer ne bo moglo nič nasititi ne potešiti. Nekaj podobnega je že bil občutil: ob cvetenju teloha pozimi in ob času resja, kadar pritrkava tam spodaj med ljudmi. Takrat je tu Velika noč. »Zdaj je že čas«, si je rekel, »čas je, Tobija, da greš zadnjič med ljudi po droben droben košček kruha, tistemu soncu nad ugrezajočim se obzorjem podobnega. Zato da boš živel še dalje, veliko dalje kakor tvoja lipa. Dalje in dalje in preko teh daljav ni zmožel, dasi je slutil še nove.

Kako bo? Poigral se je s prstjo in razstavil s trsko podobo, ki jo je bil sestavil v tej uri brezdolja. »Tako me boš razdril in spet sestavil, ko se ti bo zazdelo,« se je nasmehnil Tistemu, ki se mu je v dolgih letih bivanja na griču tako zelo približal, da je znal govoriti samo še z Njim.

Ko se je vračal proti domu, je po dolgih letih zaznal pod seboj premikanje in ugrezjanje hrsteljevih plasti; morda bo ena teh noči zopet izravnala hrib ter bo zemlja izenačila vse, ki so s Tobijo šli preko nje.

NELY SCHUSTER, Ljubljana

Sinteze za rog in drugo

prof. Primožu Ramovšu

Polnočni zvonovi in kriki
kolodvora.

Šepetanje skrivnosti. Dih
mnogih
korakov.

Raztrgani valovi hrepenenja
po sivem
kamnu.

ROKE. In odhodi vlakov
v mozaik
ur.

Sanje v dlaneh
Zastrte zvezde.
Slovo in zvonovi...

MILENA MERLAK, Dunaj

Vnebohod na kmetih

Štirideset dni po veliki noči:
na polju že leži prva pokošena trava,
plettev in okopavanje kličeta na njive,
otroci odkrijejo paglavca z bički v potoku,
ptičji mladiči zapustijo gnezda.
Štirideset dni po veliki noči:

po polju proti okrašeni kapelici
se svečano pomika dolga vnebohodna procesija,
spredaj nesejo velik križ, dečki majhne križke,
duhovnik drži v posvečenih rokah Najsvetejše,
sivolas mož nosi pokončno kip Zveličarja
s temnordečo zastavico zmage nad smrtjo,
molitev in petje valovita med žitnimi polji.

Štirideset dni po veliki noči:
na praznični vnebohod, na veliki križ,
se Jezus od apostolov in nas poslovil,
odide k svojemu in našemu Očetu;
širno modro nebo je slavnostno odprto,
prenovljena zemlja dviga oči, vanj zadržto.

NELY SCHUSTER, Ljubljana

To, kar je dobrega

To, kar je dobrega,
ohrani:
V srcu poletnega
žiata,
v vonju trave,
v skrivnosti DREVESA,
v bridkem smehu
zelenih jagod,
v temnem naračju
TIŠINE

To, kar je dobrega,
ohrani:
za vse, ki so pozabili
na breze,
za vse, ki so trudni
KAMNOV.
za vse, ki so nezaželjeni.
— ISKALI SO STEZE
RESNICE! —

To, kar je dobrega,
ohrani:
za novorojeni
DAN!

NELY SCHUSTER, Ljubljana

Protestna pesem

Nebrzdani gnev črnih množic
trpljenje in kri mojih črnih bratov
Kdaj bodo zagoreli gozdovi na
črnem škrlatnem obodu?
Kdaj posijalo bo sonce v našo
človeško
ledeno
dobo?

NELY SCHUSTER, Ljubljana

Naj te pozdravijo

Rekla sem rekam in oblakom
naj te pozdravijo.
Rekla sem borom in marjetkam.
naj te pozdravijo.
Rekla sem sokolom in mesecu in
zvezdam
naj te pozdravijo
Rekla sem glasbi in Bogu svoje duše
naj te objameja, ker ti si v mojem srcu.

BOJ ZA NAŠE MEJE PO PRVI VOJNI (Ob stoletnici Maistrovega rojstva)

razprava

Ob največji slovenski naselitveni razvejano-
sti, v IX. stoletju, je s Slovenci naseljeno ozem-
lje obsegalo kakih 70.000 kvadratnih kilometrov.
Današnje stisnjeno slovensko ozemlje pa obse-
ga komaj tretjino nekdanje površine. Številni
pretresi so nas stiskali od severa, zapada, vzho-
da in juga. Ob koncu prve svetovne vojne, ko
so vsi narodi avstro-ogrske monarhije pričako-
vali uresničenje Wilsonovih zagotovil o samood-
ločbi narodov, smo tudi Slovenci zaupali, neka-
teri celo slepo in preveč, v svečana zagotovila.
Toda huda trenja so nastala v obmejnih, narod-
nostno mešanih predelih, kjer se je vsaka na-
rodnostna skupina sklicevala na Wilsonova za-
gotovila o narodnostnem načelu.

Ko so se zamajali temelji večstoletne monar-
hije in so narodi začeli razglašati lastne drža-
ve, se je obenem začel boj za meje. Dvojna mo-
narhija je sicer razpadla, toda vladajoča naro-
da — Nemci in Madžari — sta prav tako oklica-
la lastni državi in jima hotela zagotoviti čim
širše meje. Kdo bo služil nadutim Nemcem in
oholim Madžarom, če ne bo v njih mejah Slova-
nov: Čehov, Slovakov, Slovencev, Hrvatov in
Srbov? Zato se jim je zahotelo slovenske zem-
lje, na kateri so stoletja nemoteno gospoda-
rili.

Položaj na slovenski severni meji ni bil nič
manj kritičen kot na jugozahodni, od koder je
vdirala na slovensko zemljo italijanska vojska.
Slovenska severna meja v Podravju in Pomur-
ju je bila kritična zaradi družbeno-gospodarske-
ga stanja Slovencev. Nemški kapital je vdiral in
povzročal socialne krivice. Z nemško gospodar-
sko premočjo je vdiral med Slovence tudi nem-
ški politični monopol, ki je nadaljeval s svojo
stoletno germanizacijo.

Slovenski rodoljubi tega področja so sicer
bili številni že v prejšnjem stoletju, a masa je
bila še vedno odvisna od nemškega kapitala.
Nemško in ponemčeno meščanstvo je vodi-
lo usodo slovenske severne meje.

Nemška gospodarska premoč je vplivala tudi
na narodno zavest prebivalstva. Le ob takem
pritisku moremo razumeti, kako da je ob
ljudskem štetju leta 1910, ko je imel Maribor
27.976 prebivalcev, samo 3823 izjavilo, da je
njihov občevalni jezik slovenski. Industrijsko de-
lavstvo je na zahtevo gospodarja bilo nemško
orientirano in včlanjeno v avstromarksistično
socialdemokratsko stranko. Ob odločilnem tren-
utku pa je ta stranka, čeprav je zajemala ve-

liko slovenskega delavstva, na svojo roko dala
pomoč Nemcem proti slovenskim zahtevam.

V takem položaju so se znašli Slovenci na
severni meji ob koncu vojne v jeseni leta 1918,
ko se je podirala avstroogrska monarhija. Srb-
ska vojska je imela kot antantna sila pravico za-
sesti vsak del premagane monarhije; v Ljub-
ljani so 29. oktobra razglasili osvoboditev in 31.
oktobra je bila imenovana za Slovenijo narodna
vlada v Ljubljani. In na mejah? Beograd ni ukre-
nil ničesar, slovenska vlada je preveč zaupala,
da bodo antantni zavezniki dali vse, kar bo ho-
tela. Dasi je bilo razsulo tu, se nemško čuteče
vodilno meščanstvo in vojska v Mariboru nista
zmedla.

V tem kritičnem trenutku je 1. novembra 1918
nastopil v Mariboru slovenski častnik major biv-
še avstrijske vojske Rudolf Maister, ki je av-
strijskemu vojaškemu poveljniku vrgel v brk:

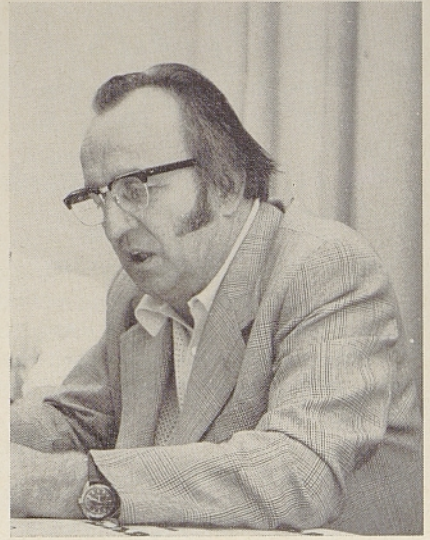
»Maribor razglašam za jugoslovansko posest
in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško po-
veljstvo nad mestom in na vsem Spodnjem Šta-
jerskem. Kdor bi se na področju moje oblasti
upiral mojim poveljem, pride pred moje vojno
sodišče... S to odločno in nepričakovano izja-
vo je bila slovenska severna meja rešena. Ob
podpori štajerskega Narodnega odbora, ki je
prevzel politično predstavništvo in imenoval Mai-
stra za generala, skupine zavednih slovenskih
častnikov in par sto vojakov, je Maister prevzel
vojaško oblast v Mariboru, zaščitil severno me-
jo in postavil Nemce pred izvršeno dejstvo. V
stiski, ki je nastala, je Maister pristal, da se v
zaščito reda ustanovi v mestu še nemška var-
nostna straža, ki naj varuje mesto pred vrača-
jočo se vojsko s fronte. To stražo pa je gene-
ral Maister že čez tri tedne nepričakovano razo-
ročil, ker je postala sumljivo torišče skritih pri-
prav za napad proti Maistrovi akciji. Poleg pre-
vzema oblasti v Mariboru pa je Maister takoj
ukazal zasesti narodnostno mejo, ki je v glav-
nem postala nato državna meja. Maistrov poziv
dobrovoljcem, mobilizacija, nagli ukrepi in odziv
na poziv, ko je klicala domovina ob odločilni
uri, so rešili našo severno mejo. Vsem, ki so
se odzvali klicu svoje vesti za pomoč, gre pri-
znanje in zahvala. Maistru in vsem njegovim
borcem gre zahvala in priznanje za odločilni po-
seg, ki je ohranil domovini lep kos severne
meje, po kateri je tujec stoletja iztegal svoje
roke.

MAKS ŠAH

JANKO MESSNER

Predestinacija

(2. nagrada na natečaju Mladike)

Bolj ko leze človek v leta, bolj ga — postavim — zaposluje skrivnostni filozofsko-teološki pojem predestinacije, po slovensko — naprejšnje določitve.

Po katoliškem cerkvenem nauku je na primer človeku že naprej določeno, ali bo po smrti zveličan ali pa pogubljen, kajti noben las ne pade z njegove glave brez Njegove volje in tako naprej...

Da pa ne bo pomote: moj odnos do predestinacije nikakor ni ne verniški ne filozofsko spekulativen, ampak je samo empirično utemeljen. To pomeni po slovensko, da izvira iz mojih lastnih izkušenj, iz takšnih, ki sem jih v življenju nabral na svoji koži, kajti tisto z lasmi na glavi se mi je že zelo zgodaj zaletelo kot očitna krivica: imam namreč vsaj dva spoštovana znanca, da ne rečem prijatelja svojih let, oba odlična vernika, prvi duhovnik, drugi državni tožilec, ki letata oba že vsaj dve desetletji z bleščečo plešo po tem božjem svetu.

Sprašujem se in se sprašujem — kaj res z Njegovo voljo?

Odgovora ne najdem.

Le kdo bi se mi torej drznil v hudo šteti, da mi ta verniški aspekt predestinacije ni nič kaj všeč, čeprav bi bil tozadevno lahko — če že ne rahlo škodoželjen, pa vsaj resnično hvaležen kot očitni privilegiraneč, saj imam na tem delu telesa še kar dostojno pokrito goloto.

Toda nazaj k »izkušnjam na svoji koži«.

Eden mojih sinov študira medicino na Dunaju, se pravi, da se pripravlja za isti družbeno ugledni, vzvišeni poklic, s katerim bo lahko kdaj tebi ali meni odločal med življenjem in smrtjo. Iz tega velezaslužnega svojega študijskega početja že zelo zgodaj izvaja v duhu svoje kasnejše stanovske zavesti javne finančne konsekvence, ki jih izraža od časa do časa spontano, kratko in jasno, na ekspresnih do-

pisnicah: »Atej, en tisočak bi mi še prav prišel za knjige pa za košto ta mesec. Lep pozdrav, tvoj sin J.«

Takšna jedrnata blagovest napravi name kajpada vsakokrat močan vtis, kdaj pa kdaj celo neizbrisen, če takega tisočaka ni mogoče stakniti ne v miznici ne v hranilni knjižnici.

Temu svojemu sinu sem torej »lepega dne« kakor se pisatelji navadno površno, če že ne lažnivo izražajo, nakazal zaželjeni tisočak, potem ko sem obrnil vse žepe vseh hlač in vseh suknjičev, odprl vse kuverte z morebitnimi mirujočimi bankovci.

Da bi dal sinu lep zgled za vestno izpolnjevanje dolžnosti, da bi mu pokazal, kaj je ekspeditivnost, in bi ga tako rekoč še na daljavo vzgajal in bodril za urno, ročno študiranje, je denarno nakazilo oddrdralo še z zadnjim večernim vlakom iz Celovca, saj mi je vrh tega tesnila prsi še mrka podoba o lačnem sinu brez denarja sredi Dunaja. Za vsako ceno naj dobi denar že zjutraj, ekspresno, tako rekoč na posteljo, da si bo lahko privoščil plačano toplo žemljo in skodelico kakava, saj je bil doma ves mrtev nanj.

»Za vsako ceno« pa je tega »lepega dne« pomenilo: petdeset veljavnih šilingov druge avstrijske republike — globa za prehitro vožnjo na pošto, dalje dvajset enakih šilingov nakaznine za ekspresno ekspedicijo tisočaka, petnajst šilingov pa za ljubeznivega poštnega uradnika, ki mi je z moško besedo obečal, da bo ekspedicijo nakazila na poti od poštnega okenca do poštnega vagona v bliskovitem »Romulusu« — Rim - Trst - Celovec - Dunaj — osebno nadzoroval, skratka petinosemdeset dodatnih šilingov.

Sicer pa — kaj bi to pravil.

Česa ti pa ne plača skrben oče, kadar gre za znameniti zgled, o katerem neki latinisti zelo

nekontrolirano še kar naprej trdijo, da bolj po-
tegne ko vse lepe besede!

Tisti večer pa je bil tudi drugače melodra-
matičen: novembrsko večerno zarjo si za Vetric-
njem komaj rahlo slutil, zastrla jo je gosta de-
ževna megla, ki se je nakuhala v velikanskem
kotlu Vrbskega jezera. Da pa bi narava svojo
sezonsko odtujenost še podčrtala, je na plano-
to Radiš poveznila resničen črn oblak in ga
živčno parala z bliskovitimi ognjenimi rezili. Tu-
di treskalo je kakor sredi julija.

Vrnil sem se v stanovanje olajšan: ne samo
za tolsti in in drobni denar, ampak tudi za ka-
men pri srcu.

In sem zaspal v miru tisto noč, kakor zaspil
pravični med pravičnimi.

Kako nepopisno me je prežarilo prihodnje
jutro pismonoševo sporočilo, da ima zame de-
narno nakazilo! Viš, sem pomislil, tako je v živ-
ljenju: ko je sila najhujša, je pomoč najbližja.
Kakor ti drugemu, tako drugi tebi... In sem se-
gel po nakazilu, da bi ga podpisal.

Ali kako nepopisno debelo sem razprl oči,
ko sem zagledal na mestu nakazovalca zelo
domače mi črke — ja kaj, svoj lastni rokopis!

Nakazal sem bil sebi celih tisoč šilingov,
ubogi moj sin pa si je tisto jutro lahko grizel
nohte za zajtrk!

Priznam, čeprav mi je sitno povedati, da
se mi je po tem nepričakovano grenkem pre-
obratu stvari kar samo od sebe kolcnilo.

Pismonoša pa je z očitno poklicno izvede-
nostjo tudi brez tega mojega akustičnega sig-
nala lahko prebral preobrazbo mojih občut-
kov z mojega lica: kar je v temi tam še pravkar
prekipevalo od ugodja, ki bi ga lahko imeno-
val že kar občutek sreče, se je potajilo v jeza-
ste gube nevolje, danes bi se temu reklo »fru-
stracije«. Vprašal me je obzirno, ali je morda z
nakazilom kaj narobe.

»Je že v redu, gospod pismonoša, sinoči sem
tisočak nakazal sinu, danes sem ga prejel jaz,
avstrijska pošta je zanesljiva. Škoda le, da ima
tisti vaš stanovski tovariš pri poštni blagajni v
glavi gumb namesto oči.«

Potem sem slekel jutranjo haljo in se adju-
stiral za ponovno pot na pošto: zdaj sem vo-
zil počasi, tahometer je migotal tesno ob pred-
pisani številki 50.

Nenadoma se zalotim pri tem, da v podza-
vesti mrmram in skandiram častitljiv slovenski
pregovor:

»Mnogoteri upi naši
pač gredo po riti k maši...«

Pri okencu na pošti je bil zdaj drug obraz.

Premagoval sem svojo endogeno alergijo, ki
me v takšnih duševnih situacijah skorajda za-
nesljivo obhaja, izpolnil črko za črko novo naka-
zilo in prosil uradnika za kontrolo.

Ta mi je adresata zdaj prebral, vendar mu

od same nevolje nisem pustil še groša ne za
njegovo ljubeznivo poslovanje.

Tako nepreračunljiv je človek lahko v jezi:
streseš jo na nedolžnega.

Tisto jutro sem se ves zagrenil ob nenadni
bojazni pred neizbežno ROZO, nemara že sili
vame — pri samem podstrešju tako rekoč...

Ampak spričo nenavadne jasne modrine na
koroškem novembrskem nebu, pod milo topli-
no poševnih sončnih žarkov, ki so me zvalili v
ložo našega stanovanja k zadnjim cvetom prid-
nih pelargonij, sem stanovsko solidarno tolažil
samega sebe z obnavljanjem nekih dovtipov na
račun raztresenih profesorjev in se s polglas-
nim smehom še kar spretno zreagiraj, posebno
s tisto zabavno nezgodo, ko profesor pozvoni
pozno zvečer pri sebi doma pa mu hišna zakli-
če z okna v prvem nadstropju, da profesorja še
ni doma. On pa: »Oprostite, bom pa pozneje
prišel« — in te odpravi dalje po pločniku v noč.

Ali pa s tisto, ko mora profesorjeva žena
odpotovati, pa naroči možu, kako naj si v meh-
ko skuha jajce: tri očenaše ali tri minute v
vreli vodi. Mož se je žebranje basalo na zobe,
pa se je že zgodilo: uro spusti v vodo, jajce pa
drži v roki in ga gleda, kdaj bojo tri minute.

Ali pa z zgodbo o tistem čudaškem profes-
orskem samcu, ki ga je kar naprej kašelj du-
šil in se je, kar je zadevalo njegov izmeček, —
lahko meril z vsakim stolnim proštom. Ko ga
je neki dan kašelj spet razdražil in je hitel pred
straniščno školjko, je držal pravkar ponev za
praženje v eni, jajce pa v drugi roki, pa je re-
vež tudi vse skupaj zamenjal in vrgel jajce v
školjko, pljunil pa, — no, saj bralec lahko sam
ugane, kam...

Koliko tega je na svetu, sem pomislil, mar
naj se človek kar obesi, če mu takšna reč pri
pošti spodleti!

Pobu bo treba zamudo z nakazilom pojasni-
ti, pa bo.

Zakaj pripovedujem to nezgodo s pošto?
Zato, ker je organsko povezana z omenjenim
medicinskim študijem mojega sina ali bolj na-
tančno: s predestinacijo tega njegovega študi-
ja, kakor bo bralec pozneje lahko sam ugotov-
vil.

Stvar je namreč tale: ko je bil ta moj sin
še le kaka štiri leta mlad, smo že odkrili v dru-
žini njegovo bodočo študijsko smer — anatomi-
jo, se pravi medicino. To je kajpada izjem-
no zgodaj, v resnici pa nič novega pod soncem,
saj nam kulturna zgodovina človeštva pripove-
duje o prenekaterem podobnem primeru, pa če
omenim samo avstrijskega Mozarta.

Genialnost se pri človeku pač zgodaj poka-
že ali pa nikoli.

V tej, skorajda že davni preteklosti torej —
le kako hitro čas mine! — sem bil o pustu na
celovškem Slovenskem plesu, ki je tiste čase

in tudi še pozneje — po zaslugi nekih 'neumor-
nih' narodnih borcev — slovel kot najimennitnej-
ša kulturna prireditelj slovenskega nara-
da tostran Karavank.

V pozni noči, ko so se oznojeni plesalci iz
»venca treh dolin« veščidel že zdevali, sem še
naletel tam v Ljudski kleti na prijaznega znan-
ca, upokojenega šolskega upravitelja. Častit-
ljiva siva glava mu je od užitnega vina in utru-
jenosti enakomerno pokinkavala v vse štiri ne-
besne strani. Njegove osteklenele oči so bile
odprte, ampak niso več zaznavale ne predme-
tov ne ljudi okrog sebe.

Ko sem prisedel k njemu, je imel ravnokar
opravka z dolgo hrenovko, jo namakal v gor-
čico na krožniku in usmerjal v ustno votlino.
To pa je zaradi kinkanja kljub resnemu priza-
devanju dosledno zgrešil vsakokrat, ko se mu
je kakor ribi na suhem razklenila, da bi mogla
hrenovka vanjo. Posledica tega ponesrečenega
manevra se je — kakor pri dojenčkih — prika-
zovala na njegovih licih: bila so vsa opeča-
řena z gorčico. Tudi nos in brada sta imela zna-
menja tega Sizifovega početja. Iz vročičnih rdeč-
kastih oči so mu polzele kristalno čiste kaplje.

Jasno da se mi je mož zasmilil, še toliko
bolj zato, ker je bil tisti čas edini penzionirani
slovenski učitelj, uradni alibi druge avstrijske
republike, da po plebiscitu le niso pregnali slo-
venskih kulturnih delavcev s Koroškega.

Kakor detetu sem mu tedaj vodil roko pred
usta, tam prežal na trenutek, ko se bo votlina
razklenila, potem pa bliskovito porinil konec
hrenovke vanjo. Mož je zdaj z vidnim zadovolj-
stvom mrmral nekaj, kar je bilo skoraj podob-
no besedama:

»Ffejst... ffant...«

Dokler je bila vhodna votlina ena sama, ce-
lovita, kajti na vsem lepem se je tam notri nič
kaj lepo nekaj postavilo počez — in že sta bili
dve votlini, zmeda pa perfektna. Hrenovko sem
potisnil zdaj med golo čeljust in protezo, ki se
je brez zveze motovnila sredi votline. Kmalu se
je spoprijela s hrenovko, bog se usmili... do-
volj tega...

Ko sva to rekreacijsko proceduro končno
le uspešno zaključila, sem ga previdno vzdignil
s stola, ga z rahlimi besedami povlekel za se-
boj in mu še kar presenetljivo hitro dopovedal,
da je za naju oba spričo nič kaj spodbudnih ob-
jektivnih pa tudi subjektivnih okoliščin še naj-
boljša rešitev ta, da se skidava spat pa pokoj.

Spet je zabrundal tisto o »fffejst ffantu«. Iz
tega sem posnel njegovo zadovoljstvo nad svo-
jim naklepom pa tudi njegovo absolutno zaup-
panje v svoje morebitne nadaljnje odločitve.

Seveda je bilo to njegovo zaupanje tisti hip
nagonsko, izraz podzavestne hvaležnosti za to,
da sem ga v kritičnem trenutku nasitil. Vsak od
nas ima verjetno že kako tozadevno skušnjo
s kako domačo živaljo.

Vlaka pred jutrom ni imel nobenega, torej
sva se odpravila k meni. Tedaj smo stanovali
ob Kanalu. Pot od Ljudske kleti do tja je toliko
daljša, kolikor se ga človek v takšni noči čez
mero nacedi.

Že takoj ko sva stopila v svežo februar-
sko noč, sem ga tovariško podprl za prvo leseno o-
glasno steno, da bi odtočil, se pravi — bolj na-
tančno povedano — odtakal, nedovršeno pač,
kajti kar je tam škrobotalo nizzdol po predvolilno
se smehljajočih obrazih avstrijske koalicije, je
bilo resnično — slišno in vidno — neizbrisno
trajajoče pa tudi odločno dejanje koroškega
Slovenca sredi Celovca.

Jaz sem ga tisto noč dojemal s pravim pa-
glavskim zadoščanjem narodno zapostavljene-
ga človeka -- brezposelnega šolnika, ki mu takš-
ne mokre situacije, odeje v plašč črne noči —
kaj potem, če na robu dostojnosti — na današ-
njih koroških tleh lahko na mah izperejo vse
uradno injicirane občutke manjvrednosti, najsi
smo samo za nekaj hipov odrešujočega kro-
hota....

Ne vem, kaj je v tisti najini istuaciji bolj od-
ločalo: moj prirojeni slovanski čut za združno
početje kot takšno — ali pa iz krohota izvira-
joči sunki in tresljaji, da sem bil končno tudi
sam primoran odpreti zaklopko arzenala za na-
rodno samoobrambo — in sem se — prežavo
kakor ris — vključil v tovariševo sproščujočo
politično akcijo...

Prav tedaj pa se je prikazala za trenutek
vsa zelenosrebrna dekliška Luna izza kopaste-
ga črnega oblaka nad Gurami. Njeno lice se
nama je nasmehnilo zelo nedvoumno, tako da
sem se moral spomniti Prežihove Afre in njene-
ga režanja — in mi je postalo resnično sitno...

Cenjani bralec in prav tako cenjena bralka
morata namreč vedeti, da na zemeljskem ostan-
ku nekdanje slavne velesile, imenovane AEIOU(1),
s tabuji, s to dragoceno literaturno surovino,
dandanašnji ne moreš več kaj prida zaslužiti,
ker jih skoraj ni več. Eden izmed zadnjih, ki ga
nas eden še lahko razkolje, pa je absolutna
sakrosanktnost poslancev in ministrov, imeno-
vana tudi imuniteta. Ta jim varuje izjemno dru-
žbeno stopnjo resničnih polbogov.

Kako je s tem v drugih deželah, postavim v
Italiji ali Jugoslaviji, ne vem.

Drugače pa tabujev pri nas skoraj ni več,
saj so jih po zadnji vojski razni perogrizi in pe-
ropraski že vse podrli, da niso od pisarske la-
kote pomrli... To je sicer žalostno, a je res. Ta-
ko sta šla po Dravi dol ne samo odlična tabu-
ja *Odpravljanje potrebe* in *Spolni akt*, ampak so
nepreklicno splavali v isti smeri tudi imennitni na-
čin mučenja in ubijanja, razne vrste nekrolatri-

(1) *Austriae est imperandum orbi universo: po slo-
vensko: Österreich über alles in der Welt*«.

je, nekrofilije, masohizma, sadizma, šamanizma, eksorcizma in še marsikaterega izma.

Anton Koder je tozadevno ravno na Koroškem z Oreharjevim Blažem pokazal donosno smer in se uvrstil med pionirje-razbijalce tabujev. To mu je svoj čas že Janez Mencinger potrdil in ga s Cmokavzarjem in Ušperno hvalevredno dopolnil, dandanašnji pa mu to priznavajo s sodobno slovensko liriko in prozo — ne samo v mariborskih Znamenjih — številni Kraji in Zidarji...

Tako sva se naposled s tovarišem le premaknila, olajšana pri srcu in še pri nekem no-tranjem organu, in se pomikala kakor dve neprištevni zlomljeni senci skrbno vzdolž hišnih sten in železnih ograj te zatohle velebranjarije z zoprnim črnim zmajem na sredi.

Neutrudno sva se urila v dialogu, poenostavljenem v nekakšen stalen refren:

»Ti si ffejst-ffant...«

»Je že v redu, koj naprej...«

»Ti si ffejst-ffant...«

»Je že v redu, koj naprej...«

Končno sva le prispela.

Poveznil sem ga po dolgem na divan, mu slekel jopič, sezul čevlje, odpel hlače, da bi laže dihal in v miru zaspal, ter ga pokril s kocem. Mož mi je kar pod rokami zahrllil, jaz pa sem se — po tem resničnem samaritanskem aktu — pomirjen zvalil v svoji sobi na svojo posteljo.

Proti jutru me iz najtrdnjšega spanca vrže pokonci gromozanski polom. Ves omotičen skušam ugotoviti smer, iz katere pokanje in loma-stenje prihaja, pa me že čez nekaj hipov popolne dezorientacije obide skorajda zanesljiva slutnja, da bo treba iskati izvir tega poloma v so-sednjem prostoru pri mojem blagem podnajem-niku s Slovenskega plesa. Ker pa so bili moji udi še svinčeno težki od prebite noči, kar v mi-slih zamahnem — naj bo, kar bo, se obrnem, zatisnem oči in skušam spet zadremati. Vendar zaman, s polomom se je vselil vame nemir, da nikakor nisem mogel več zaspati.

Čez nekaj časa me kljub utrujenosti vzdigne iz postelje rahla radovednost, pomešana zdaj že spet vsaj s kapljico tovariške skrbi, da grem pogledat, kaj se je le pripetilo.

Podoba uničenja je bila popolna: stojalo za rože je bilo zbito, črepinje lončnic, pomešane z zemljo in cvetkami, razstreljene po celi sobi, ob divanu — bog se usmili — lužica, po podnajem-niku pa ne duha ne sluha.

Urno stopim po orodje — po smetišnico in metlo, po vedro in Cunjo, pa se lotim čistke kakor v najboljših časih vojaške vzgoje.

Tako vdano klečečega na parketnih tleh me je zdaj obhajala skrb, da me žena, ki za tisti pust ni marala na Ples, pri čiščenju ne bi zalotila in se mi porogala, češ prav se ti godi, sam plesal — sam brisal...

Ko tako zatopljen v meditacijo o smislu in nesmislu zakonite koeksistence z zakonito do-ločeno žensko grebem po prsti in cvetkah — in se za zastori razkošno nabira bleda rumenina jutranjega Celovca, v črni zemlji na smetišnici nenadoma nekaj poblisne — zobna proteza. Lej ga tiča, pomislim, pobrisal jo je kar brez zobovja...

Prepričan, da se bo mož zdaj zdaj vrnil od koderkoli že, jo skrbno operem, tako rekoč dezinficiram, vtaknem v celofanski ovoj in polo-žim v kuhinji na kredenco.

Nato si s pedanterijo kakega kirurga nami-lim roke in jih s ščetko umijem.

Zdaj se previdno pretihotapim mimo ženine postelje nazaj na svoje ležišče in odločno skle-nem nadaljevati svoj nočni počitek.

A sklepi in njihove izpeljave so si marsi-kdaj v življenju v diametralnem nasprotju, tako se je tudi moj trdni namen to jutro izkazal kot dokončno neizpeljiv: morebiti sem res zadremal za kake pol ure ali kaj, ko mi nenadoma široko odpre oči presunljivo otroško dretje, zve-neče čisto po nekakšnem klicanju na pomoč:

»Ateeej... maaaa...!«

Z resignacijo presenečenj in razočaranj va-jenega krvnega očeta, s potrpežljivostjo uvidev-ga vzgojitelja globoko zajamem sapo, se po-novno poberem z žimarice, natakнем copate in oddrsam v smeri, od koder je kar naprej pelo v predirljivi visoki legi:

»Ateeej... maaaa...!«

Moj že omenjeni mlajši sin je tiste čase zelo zgodaj vstajal, očitno se je vrgel po svojem de-du po očetovi strani: ta je bil znamenit jeduh in je v svojih najboljših letih tudi po dvakrat prekinil noč, da si je hodil privezovat dušo v shrambo za jestvine, pa tudi v klet — z grčo za mošt v roki.

Tako je torej njegovega vnučka s pravo ata-vistično zanesljivostjo gnalo zjutraj zmeraj naj-prej na inšpekcijo v kuhinjo in smo bili v družini prav za prav še kar zadovoljni, ko smo ga vsaj ponočnih obrokov odvadili.

Kdaj pa kdaj sem se pa le še zamislil nad njegovo živo radojednostjo, da je pobej ne bi pozneje kdaj razširil še na nepotešljivo žejo pa se ga že kar navsezgodaj tudi nalokal...

»No kaj pa je, sinko, ti presunljiva alarmna piščalka?« usmerim k njemu korak in pogled.

Pobej pa se prav nič ne zmeni zame, tem-več na prstih stoje, nepremično strmi na kre-denco, kazalček kakor pištolo usmerjen v celo-fanski ovoj z zobno protezo, oči izbuljene od neizmernega začudenja, očitno pomešanega s strahom, in od pridržane sape.

Moj prihod ga nikakor ni potegnil iz tega otrpnega krča, čeprav je s svojimi čutili pravil-no zaznal, da že stojim zraven njega.

Ne da bi se kakorkoli premaknil ali me celo pogledal, bruhne svoje prvo globoko razoča-

ranje nad disharmonijo stvari tega sveta, kakor se mu je prikazovala v celofanskem ovoju kot zgodnji prvi kelih spoznanja:

»Atej, kje pa je glava?!...«

V mojem rahlo zakajenem podstrešju tisti hip nekaj pobilisne: režeča se oškropljena glava na leseni reklamni steni.

Ali kar nato se zavem resnosti položaja.

Na mah se otresem rastoče slabe volje nad tem, da me je pobej dokončno vrgel s postelje.

Njegov prodorni analitični duh, težeč že v tej rani mladosti po logični sintezi, me je — previdno povedano — osupnil. Njegov izraziti smisel za kirurški red, njegovo pikantno spoznanje, da je takšnole bivanje zobovja brez glave absurdno, njegova prisrčna zavzetost za red v anatomiji človeškega telesa — vse to mi je tisto jutro v enem samem hipu odstrlo njegovo medicinsko poklicanost, se pravi njegovo predestinacijo...

In kakor sem že povedal, nisem se zmotil.

AK. SLIKAR AVGUST ČERNIGOJ RAZSTAVLJA SVOJA DELA

Te dni je razstavil svoja dela v prostorih Slovenske prosvete akademski slikar Avgust Černigoj. Pri otvoritvi se je zbralo precej ljubiteljev njegove umetnosti, kritik in slikar Milko Bambič pa je vodil po razstavi. Označil je Černigoja kot resničnega in pravega umetnika. Černigoj je nato povabil poslušavce v veliko dvorano Slovenske prosvete, kjer je Aljoša Žerjal zavrtel film o umetnikovem ustvarjanju. To je bil zelo lep večer slovenskih izobražencev.

Avgust Černigoj: Sveti Jurij (lesorez)

spomini

ANTON KACIN

VIRGILIJ ŠČEK

Organizator, politik (5)

Ena izmed razlik med obema strujama je bilo vprašanje, ali naj se vodstvo v manjšinskih zadevah obrača za pomoč tudi v Vatikan ali ne. Vatikan bi moral biti po Kristusovem nauku naraven zagovornik vseh tlačnih, preganjanih, ponižanih in razžaljenih. V mnogih primerih se je za manjšino res uspešno potegnil, v drugih je odpovedal ali je celo dopustil kako manjšini hudo nasprotno in škodljivo odločbo. Šček in Besednjak sta bila v Vatikanu najbrž slabo zapisana, ker kolikor mi je znano, nikoli nista dosegla kakega uspeha. Kralj pa je bil, lahko bi rekel, persona grata ter je dosegel marsikaj pozitivnega. Njegovo stališče v tem pogledu je bilo pravilnejše, kajti nikjer ni rečeno, da mora človek uspeti v vsaki stvari in da mora ob neuspehih prekiniti vsak stik z nasprotno stranjo.

Toda to še ni bilo odločilno. Položaj je pomagal zapletati drug problem, katerega ne bi omenjal, ako ne bi bil vsaj enkrat dokumentiran v pismu, ki mi je ostalo od takrat. Tudi tukaj gre za združni denar. Zadeva je zelo nevšečna in čudna za politično skupino, ki je trdila, da je katoliška oziroma krščansko socialna.

Stvar je bila taka. Zadržna zveza v Gorici, ki je štela okoli 170 raznih zadrug, med katerimi so bile posojilnice, mlekarske, konsumne in produktivne zadruge, je po vojni imela zaradi novih razmer velike finančne težave. Voditelji so jih skušali premagati, a se jim je posrečilo le deloma, kajti proces ozdravljenja je zahteval več časa, kot so ga imeli na razpolago. Kolikor lahko kot popoln nestrokovnjak sodim po raznih objavah in ustnih vesteh, voditelj pri tem ne zadene nobena krivda. Da se tako važna ustanova obvaruje propada, je dr. Besednjak dobil nekje veliko vsoto denarja, in sicer ne kot posojilo, temveč kot nevračljiv znesek (a fondo perduto). To je bilo leta 1927. Za to operacijo je vedelo le pet ali šest oseb in prav je bilo tako.

V januarju 1928 je pa v delovanju Zadržne zveze usodno posegla vlada. Goriški prefekt Cassini je dne

14. januarja 1928 razpustil vse njene upravne organe, namreč občni zbor, zvezno načelstvo in nadzorstvo in postavil komisarja.(13) Namen tega ukrepa je bil prozoren. Ta gospodarska organizacija naj se uniči in slovenski živelj naj se oslabi, da se bo manj trmasto upiral raznarodovanju. Odločujoči forum organizacije se je posvetoval, kaj je treba napraviti. Tiste dni sem slučajno srečal Poldeta Kemperleta, in sicer na znanem mostu samomorilcev. Redko sem ga videl tako razburjenega. »Pomisli,« mi pravi, »šest milijonov dinarjev imajo za rešitev zadrug, a jih nočejo dati na razpolago.« Takrat sem zvedel za obstoj tega denarja, katerega se je potem prijelo ime združni fond ali na kratko »zafo«, in višino zneska. Šest milijonov dinarjev je pomenilo nekako dva milijona takratnih ali okoli milijarde današnjih lir. Kemperle mi pa ni povedal, kdo je bil pri tem razgovoru navzoč, kdo je bil za takojšnjo uporabo denarja, kdo pa proti. Mnogo pozneje sem zvedel, da je večjo podporo dobilo Kat. tiskovno društvo, nekaj tudi čevljarska zadruga v Mirnu.

Ta denar je postal usoden za enotnost organizacije. Ko je dr. Besednjak odšel v inozemstvo, ga ni hotel izročiti, ampak je sam razpolagal z njim. Doma pa so zadruge propadale, ker so kot članice zveze morale plačevati njen še vedno obstoječi deficit. Vse zadruge tega niso zmogle; zato so se pasivne obveznosti prenesle na člane, ki so bili po večini kmečki posestniki. Tudi ti niso bremen zmogli vsi in marsikatero posestvo je šlo na dražbo. Nelikvidnim posojilnicam je vlada imenovala komisarje, ki so po svoje pomagali rušiti te slovenske gospodarske postojanke. (14) Zadruge, ki so to finančno breme zmogle, niso dobile komisarja.

Denar za rešitev pa je ležal mrtev. Na mnoge zahteve, naj da na razpolago potrebna sredstva, dr. Besednjak sploh ni odgovarjal.

Dne 17. decembra 1936 sta dva ugledna duhovnika, člana zadnjega načelstva Združne zveze, skupaj z dr. Jankom Kraljem, pisala, naj pošlje potrebne zneske za rešitev nekaterih zadrug, a odgovora ni bilo. Članica Zadr. zveze je bila tudi Gor. Moh. družba. Zaradi raznih zaplemb (trije Koledarji in druge knjige; en Koledar je bil že postavljen, a ni prišel iz revizije, stroške pa je seveda povzročil) je l. 1935 znašal njen primanjkljaj 62.000 lir. Ker GMD ni bila v njegovih rokah, ni hotel dati podpore. Prav tako ni poročal, koliko denarja je še. A tudi dr. Besednjaku ni prinesel pričakovane politične kariere. Po kapitulaciji Italije sem v oktobru 1943 šel v Ljubljano. Tam sem iz golje radovednosti prosil enega izmed članov načelstva SLS, naj mi poizve, koliko je še tistega denarja. Naslednji dan mi je prinesel številke: okoli osem milijonov dinarjev (kapital plus obresti); od teh okoli en milijon v banovinski hranilnici, ostalo v Združni gospodarski banki. Čas je torej pokazal, da so

bili politični računi s tem denarjem popolnoma zgrešeni. Kakšna je bila poznejša usoda tega fonda, ne vem in tudi važno ni več. Zelo verjetno je šel nazaj tja, od koder je bil pritekkel. Koristil itak ni nikomur.

O tej kočljivi zadevi ne pišem rad. Za objavo teh glavnih podatkov sem se odločil, da branim spomin dr. Janka Kralja, katerega so ljudje iz Besednjakove oziroma Ščekove skupine zasebno, a tudi javno oklevetali kot izdajalca.

Ta notranji spor je sčasoma zavzel prevej odurne oblike. O njem bi lahko napisal knjigo. Še po tolikih letih je mučno brati papirje iz tistih časov. Omenjam le njegov zaključek. Dr. Janko Kralj je v soglasju s svojo skupino leta 1939 prosil dr. Antona Korošca, naj razsodi med obema skupinama, da se obnovi enotnost struje v težkih časih, ki so se bližali. Dr. Korošec je dne 28. decembra 1939 s svojo znamenito arbitražo stoddstotno odločil v prid skupini dr. Besednjaka. Glede združnega fonda je v arbitraži zapisano dobesedno: »Ravno tako moram odobravati njegovo (to je Besednjakovo, op. podp.) postopanje v zadevi Zafa.«

Kraljeva skupina je dne 1. junija 1940 v zelo obširnem odgovoru sporočila dr. Korošču, da arbitražo sprejme. (15) V zelo podrobni analizi pa je zavrnila prav vse številne očitke, obsežene v razsodbi. Kmalu potem so prišli glasovi, da je dr. Korošec obžaloval podpis tiste neutemeljene razsodbe. Zadnji odmev pa sem slišal skoraj trideset let pozneje, ko sem obiskal v Clevelandu dr. Miha Kreka dober mesec pred njegovo smrtjo. V razgovoru o čisto drugih stvareh mi je brez prave zveze dejal: »Veš, tisto arbitražo je dr. Korošec obžaloval.« Tako trdno se mu je bila vtisnila v spomin. Popraviti je dr. Korošec ni mogel, ker je nekaj mesecev pozneje umrl.

Koroščeva razsodba pa ni pripeljala do sloge. Druga skupina je mislila, da ima v njej za vse večne čase orožje v roki proti Kraljevi skupini, ter ni pristala niti na razgovore. Zahtevala je, naj se dr. Kralj izključi iz organizacije. Spor da je itak le osebnega značaja. Kriticalico, da dela dr. Kralj iz osebnih razlogov, so ponavljali vedno in povsod pri pridobivanju novih pristašev. Dobro je ta osebnostni element označil stari načelni voditelj Ivan Rejec v pismu mlajšemu duhoniku (27. maja 1943), katerega so skušali pritegniti na svojo stran: »Slutim, ker poznam njih taktiko, da tudi Vas od začetka vabijo s publicami: Saj ni med nami nobene razlike; če nas kaj loči, so same osebnosti in tega ali onega vladoželjnost in podobno. Oglašam se Vam k tej zadevi le zato, ker sem globoko prepričan, da je stvar zelo drugačna. Ko se že celo desetletje stalno ločita v naših krščanskih vrstah ti dve grupaciji, je naravno, da so pri tem tudi osebe pomembni činitelji, a odločilne na naši strani niso osebe: odločali so važni občestveni interesi, najboji pa ideje, ki že zdaj vodijo du-

(13) Goriška straža, 25. januarja 1928.

(14) Nekaj omenja to Jože Kostanjevec v razpravi *Italijanska kolonizacija v Julijski krajini*. Čas, 1938-39 str. 17. - Jože Kostanjevec je inž. J. Rustija, ki je poslovanje Združne zveze dobro poznal, ker je bil do zadnjega v njeni službi. Inž. Rustija je spadal k Ščekovi oziroma Besednjakovi skupini.

(15) »Lojalno smo Vaš nasvet za obnovo enote in discipline v organizaciji sprejeli ter smo zato »Glavni politični odbor« v Gorici razpustili. Sporočili smo ta svoj sklep predsedniku Izvršnega odbora v Trstu obenem s predlogom, naj se vodilne osebe obeh bivših skupin sestanejo, da določijo načrt za skupno delo.«

hove, a jih bodo še usodnejše vodile pri delu, ki ga bo zapovedljivo nalagala zlasti duhovščini taka bodočnost, kakršno si obetamo.« Ivan Rejec je torej čisto realistično povedal, da pri političnih prepirih igrajo vlogo tudi osebni momenti. Pri tem ni izvzel nikogar, tudi Janca Kralja ne. Vsakdo lahko napravi kako napako. Važni pa so vzroki načelnega značaja.

Primer, ki učinkovito osvetljuje neutemeljeno nasprotovanje, je zadeva slovenskega mesečnika Svetogorska Kraljica. Vlada ga je bila dovolila za proslavo 400-letnice božje poti na Sveti gori, in sicer skupaj z italijanskim listom La Madonna del Monte Santo. Kot izdajatelj je bil na obeh podpisan svetogorski samostan, kot odgovorni urednik pa p. Guglielmo Endrizzi. Dejanski urednik pa je bil goriški stolni kanonik dr. Mirko Brumat, ki je razpolagal tudi z denarjem lista. Pisali so vanj vsi slovenski duhovniki (Ivan Rejec, Stanko Stanič, dr. Mirko Brumat in dr.) in laiki (tudi podpisani). P. Endrizzi je dal samo ime. Tudi sicer smo ga poznali kot nacionalno zelo pravičnega duhovnika; slovenščino je obvladal popolnoma; naučil se je bil med prvo vojno pri franciškanih v Ljubljani. Svetogorska Kraljica je izhajala od 1. aprila 1938 do novembra-decembra 1939. Po osmih letih je bila prvi slovenski list. Zanj se je potegnil Zbor svečnikov svetega Pavla in goriški politični odbor. Šček in Besednjak sta bila proti temu listu, ker nista imela nobene besede niti pri ustanovitvi niti pozneje.

O Ščekovem delu na Tržaškem po letu 1930 mi je znanega le bolj malo, kajti osebnih stikov ni bilo in časopisov tudi ne. Vem, da je mnogo nadarjenih dečkov poslal iz raznih krajev v goriško nadškofijsko gimnazijo ter je poskrbel tudi za gmotno podporo. V Avber je povabil slikarja Toneta Kralja in mu naročil nekaj slik za cerkev. Avberska cerkev je bila med prvimi na Primorskem, v kateri je delal Tone Kralj. Po takratnem pojmovanju cerkvene umetnosti je bilo to nekaj revolucionarnega, ker je močno nasprotovalo tradiciji in tedaj prevladujočemu okusu. Toneta Kralja so potem povabili v Tomaj in v razne cerkve na Goriškem. Iz predavanja msgr. Leopolda Jurca v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu dne 3. decembra 1973 izhaja, da je Šček skupaj z Jurcem v avgustu 1938 nesel v državno tajništvo v Vatikan spomenico slovenske in hrvatske duhovščine o zatiranju slovenskega in hrvatskega jezika v župnijah in v koprskem malem semenišču. Spomenica je imela naslov »L'insegnamento della dottrina cristiana e la lingua materna«. Spomenice pa ni sestavil Šček.

Besednjakova in Ščekova skupina je polagoma dobivala ime sredina. Njena politična vloga v vojnih letih ni bila tako premočrtna, kristalno jasna, kot bi danes kdo utegnil misliti. V notranjosti je bila hudo razklana in neenotna. Vozila je vsaj po dveh precej vijugastih tirih. Med vojno je Šček izgubil skoraj vsako kontrolo nad njo. Neizpodbitno dejstvo je, da so nekatere vodilne osebe goriške sredine imele zelo zgodaj, že pred kapitulacijo Italije zveze s partizanskim gibanjem. Tudi brez resničnih, pretresljivih tragedij ni šlo. Eden najznačilnejših primerov za to je pesnik dr. Stanko Vuk, svak dr. Besednjaka. Bil je krščanski socialist Kocbekove smeri; pred vojno je

sodeloval pri »Dejanju«. Ko je prišel iz ječe — obsojen je bil v drugem tržaškem procesu 1941 — je takoj navezal stike z dr. Jožetom Vilfanom, ki je bil eden voditeljev partizanskega gibanja v Vipavski dolini. Pripravljaval se je, da odide na teren, a so ga v Trstu ustrelili v njegovem stanovanju skupaj z ženo Danico in z znancom dr. Dragom Zajcem iz Ljubljane, ki je bil tisti večer pri njem. Dr. Jože Vilfan piše o Stanku Vuku v spominskem članku: »Rešen zapora je sklenil, da pride čimprej na osvobojeno ozemlje, kjer ga je Pokrajinski odbor OF za Primorsko nestrpno pričakoval. Pripovedoval mi je, da se misli lotiti najprej brošure, v kateri bi obračunal z goriško sredino. »Čim prej na svidenje!« tako sva se poslovila.« (16) V tistem članku dolži dr. Vilfan imenoma enega izmed vidnih zastopnikov tržaške sredine, da je dal ubiti dr. Stanka Vuka. Dokazov za to trditev ni navedel, a jih tudi ni mogel navesti. Tisti zastopnik vojne ni preživel. Vilfanova trditev ostane torej le domneva in kot tako jo navajam. Po tej obtožbi bi šlo torej za politični umor v isti struji. Stavek »v kateri bi obračunal z goriško sredino«, pa se da razlagati samo s tem, da je bila sredina notranje razdrobljena. Eden vodilnih članov te sredine je bil Stankov oče Anton Vuk (Tonca). Z očetom, katerega je imel rad, pač ni nameraval obračunavati. Drugi je bil prof. dr. Juvančič, ki je imel stike z voditelji partizanov. Obračunati je mislil s kom drugim. Res pa je, da bi bil tako brošuro lahko mirno napisal v Trstu, če je šlo samo za to.

Po koncu vojne je večina sredine v Trstu in Gorici stopila na stran zmagovitega gibanja. Med njimi je bil tudi Šček. On je dal pobudo za spomenico, katero je deputacija duhovnikov dne 1. septembra 1945 izročila Francetu Bevku, predsedniku PNOO. Osrednji del spomenice, ki obsega osem točk, je sestavil Šček. Spomenica je objavljena v brošuri »Razgovori in članki. Primorska duhovščina za federativno ljudsko republiko Jugoslavijo«. (17) Šček je bil prepričan, da je nastopil trenutek za radikalno rešitev slovenskega življa izpod italijanske nadvlade. Ideološkega ozadja morda ni do dobra poznal. List »Teden« je neposredno po njegovi smrti zapisal o njem: »Komunizma, ki se je pod krinko Osvobodilne fronte zakoreninil na Primorskem, pokojnik ni odobral. Ko je pa videl, da je komunizem — podprt od zapadnih zaveznikov — zavladal nad Jugoslavijo z železno roko, tedaj je menil, da je nujno potrebno iskati stike in sodelovanje s komunisti, misleč, da je to možno.« (18)

Šček je začel sodelovati pri Primorskem dnevniku. Znamenito je njegovo pismo De Gasperiju, katero začelja takole: »Dragi De Gasperi! V letih 1921 do 1923 sva kot državna poslanca sedela v isti klopi rimskega parlamenta, Ti kot zastopnik Italijanske ljudske stranke, jaz kot zastopnik Jugoslovanov v Italiji. Danes si ti ministrski predsednik, torej prva politična osebnost v Italiji, jaz pa sem upokojen duhovnik na Krasu, a — po krivdi rim-

(16) Dr. Stanko Vuk. Kmečki glas. Vestnik Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Primorska izdaja. Leto I. štev. 3 — 28. marca 1944 (tiskan časopis).

(17) Trst, v februarju 1946. Izdala Gregorčičeva založba. Str. 35.

(18) Teden. 15. julija 1948. — Ta članek je najbrž zapisal Andrej Gabrovšek, ki je list izdajal.

ske vlade — brez pokojnine.« (19) Po tem uvodu navaja dolgo vrsto krivic od konca prve vojne, ki odločilno vplivajo na Slovence in Hrvate, da so za priključitev k Jugoslaviji. Italija je pač jasno dokazala, da ne zna ravnati z narodnimi manjšinami. Ta članek je zelo dolg; obsega skoraj pol strani dnevnika. Pozneje je napisal še več člankov. (20)

Zadnjič sem Ščeka videl 1946 ali morda 1947 v Dornbergu. Šel sem gledat, kako posluje tamkajšnja osnovna šola. Bil sem na zavezniškem jepeu, on se je prav tedaj pripeljal z avtom iz smeri od Rihemberka (Branika). Srečala sva se sredi vasi. Šček je zavil proti Zaloščam čez Vipavo in potem preko demarkacijske črte v cono B. Ne vem, ali me je opazil. Takrat bi si tudi ne bila imela kaj povedati.

V juniju 1948 je šel v Ljubljano v bolnico na operacijo (hipertrofija prostate). Dne 25. junija je pisal sestri Bredi med drugim: »Neprijetno mi je, da sta Ti in sestra v žalosti, v preveliki skrbi zaradi mojih bolečin. Vse po nepotrebnem. Jaz vse trpljenje prenašam, vse bolečine in v popolni vdanosti v božjo voljo. Prosim samo za to, da bi do konca tako prenašal, da Bog doseže cilj, ki ga je imel, ko mi je trpljenje poslal. Prosim, povej to i Marici.

V ponedeljek bom operiran dopoldne. — — — Če bi nastale *nepredvidene komplikacije*, če se kaj »ponesreči«, lahko umrjem, *hvala Bogu* tudi za to, in če je meni prav, mora biti tudi Vama; če bi se pa po operaciji tako obrnilo, da bi po operaciji imel še križe, potem prosim Boga rajši za milostno smrt.«

Njegova druga sestra Marica, poročena Kompara, pa je 20. julija 1964 po spominu popisala zadnja dva dneva bratovega življenja. Dne 4. julija ga je obiskala sestro Bredo in s svakom. Ko je stopila k postelji, ji je rekel: »Marica, ti mi boš svečko prižgala.«

»Zakaj pa?« sem vprašala.

»Za mojo dušo,« je odgovoril. »Jutri bom umrl. Vzemite me domov, da bom vsaj krščansko umrl.«

Zadnjo noč sta bili s sestro pri njem do sedmih zjutraj. Potem ju je neprijazni vratar odslovil. Virgil je pod zglavjem imel križ, v roki je pa vso noč stiskal rožni venec. Dne 6. julija 1948 ob štirih popoldne je umrl.

Enako, samo s številnejšimi podrobnostmi je napisala sestra Breda (Frida), ki je med drugim tudi kritizirala osebje in razmere v bolnici, ki niso bile niti od daleč tako vzorno urejene, kot so danes. Nekaj dni pred smrtjo je Šček prosil lazarista p. Zdravljiča, naj pride in ga spove. Kljub hudim bolečinam je bil ves čas miren in ni prav nič tožil.

Pokopali so ga v Avberju dne 15. julija. Pogreb je bil nad vse slovesen; udeležila se ga je velika množica ljudi in duhovnikov. Skupaj z njim počivajo tam njegov oče Josip, mati Vinka roj. Kante, in sestra Breda. Virgil ima na nagrobnem kamnu vklesane značilne besede, ki so menda vzete iz njegovega zadnjega pisma:

Verujem trdno vse,
kar me je mati učila.

(19) Primorski dnevnik, 10. februarja 1946.

(20) Na primer: *Samo dejstva*. (uvodnik) Prim. dnevnik 15. marca 1946; *Nedeljiva Primorska zahteva priključitev k Jugoslaviji*. Prim. dnevnik 26. maja 1946.

Ljubil sem slovenski narod.

Nikdar ga nisem goljufal.

Apostolska vera — — granitna skala.

— :: —

Zapisati končno sodbo o osebnosti Virgillija Ščeka ni lahko in preprosto opravilo. Po značaju je bil usmerjen v zunanji svet, izrazito ekstravertirana osebnost. V mladosti so na njegov razvoj vplivali činitelji zelo različnih lastnosti in pogledov na javno delo: socialni demokrat dr. Tuma, podjetni in ropotavi liberalec Andrej Gabršček, narodna radikalna Omladina, pozneje pa odločen in dosleden mahničevец Ivan Rejec. Kdaj se je seznanil z dr. Antonom Požarjem, znanim kontestatorjem ante litteram, ki je bil sprožil viharno ricmanjsko zadevo, nisem mogel ugotoviti. Ali je nanj kdaj vplival dr. Hilarij Zorn, njegov katehet v goriški realki, bo težko dognati. Zorn se je bil v literarni pravdi okoli pesnika Simona Gregorčiča sredi osemdesetih let preteklega stoletja v ljubljanskem »Slovincu« krepko potegnil za Gregorčiča proti Mahničju. Da je Šček iz tega idejnega vrveža našel pot v bogoslovje, priča o pravem klicu božjem.

Šček je bil rojen politik, a ne v Tumovem smislu. Tuma je menda leta 1897 »dejal dr. Antonu Gregorčiču, da ni za politika človek, ki pri svojem političnem delu ne išče pridobitve premoženja ali ugodnega položaja.« (21) Ščeku politika ni bila pridobitveno podjetje; tudi do časti mu ni bilo. Imel pa je izrazito željo po oblasti; tu se ni znal ustaviti na pravi točki. Mislim, da le malokateri politik zna presoditi, kje zdrava ambicija neha in kje se začne boleštna. Meja ni potegnjena jasno. Vsak prizadeti jo mora sam čutiti. V veliki meri je bil idealist; tega mu ne moremo odrekati. V vprašanih slovenskega narodnega obstoja se je bližal fanatizmu. Njegova vodilna narodna ideja je bila želja po osvoboditvi primorskih Slovencev izpod italijanske oblasti. Bil je poln iniciativ, požrtvovalen, delaven, prožen, a tudi tog, včasih zaletav, ukazovalen, do neke mere nepreračunljiv, prava complexio oppositorum (skupek nasprotij). Včasih je katero ustrelil, toda prosim, kdor izmed nas misli, da sam še nobene ni, naj se hitro oglasi.

Za literaturo in za literarne struje se ni zanimal. Kolikor se morem spomniti, v njegovi družbi nikoli nismo govorili o poeziji in o leposlovnju prozi. V svojih zapiskih pravi: »Toliko sem delal, da nisem imel časa niti za čitanje, zato spadam med najmanj načitane duhovnike in izobražence sploh na Primorskem. Mislim, da sem prebral morda 10 večjih romanov.« Čez pesnike je rad zabavljaj: »Ta je pesnik, torej ni za politiko.« In vendar je bila v njegovi družini doma močna umetniška nadarjenost. Sestra Breda je bila znana in upoštevana skladateljica. Virgil pa pravi o sebi, da je bil morda pet ali šestkrat v operi.

Vsekakor po svojem delu in sposobnostih ni bil obrobna postava; spadal je v središče javnega življenja in snovanja. Da je iz Gorice moral na rob v oddaljeni Avber, je bil začetek njegove tihe, skrite življenjske tragedije. Lahko pa rečemo, da bi brez njegovega dela v naši zgodovini med obema vojnoma zijala široka vrzel.

(21) Henrik Tuma: *Iz mojega življenja*. Ljubljana 1937. Str. 408.

TELESNA VZGOJA - VAŽEN DEJAVNIK V OTROKOVEM ŽIVLJENJU

V tekočem šolskem letu lahko zapazimo v dnevnem tisku in ostalem poročanju veliko govorjenja in komentarjev, ki so tesno povezani z delovanjem naših športnih krogov. Naši dijaki redno in masovno z uspehom nastopajo na vseh športnih medšolskih prireditvah in se enakovredno pa čeprav so v veliki manjšini, kosajo z italijanskimi kolegi. Toda kljub temu dejstvu so uspehi zelo dobri: slovenska mladina je še zmožna častno braniti barve svojih šol, s tem pa seveda tudi barve našega zamejskega in s tem manjšinskega športa. Pri vsem tem pa lahko opazimo za naše pojme skorajda zgodovinsko novost: šolski telesni vzgoji in športu posvečamo danes le nekaj več pažnje.

Že premnogokrat je bilo poudarjeno dejstvo, da je v italijanski šoli telesna vzgoja vse preveč zanemarjen šolski predmet in to kljub dejstvu, da danes večina pedagogov pripisuje telesni vzgoji velik vzgojni moment oziroma poudarek pri delikatni gradnji fantove oziroma dekletove osebnosti. Ob vsaki krizi državne vlade ves svet telesne vzgoje in športa z upravičeno zaskrbljenostjo pričakuje novega moža, ki bo odslej krojil usodo šolstva. Upravičeno se vprašuje, če bo mož, ki bo stopil na šolsko pozorišče, končno le zmožen dati telesni vzgoji tisti poudarek in pomen, ki ji od zmeraj pripadata. Skrb je razumljiva, saj je velika večina politikov brez vsakršnega pojma o tem perečem vprašanju in je zato malo verjetnosti, da bi se na vrat na nos radikalno spoprijela s tem vprašanjem. Kdor ni nikoli imel direktnega opravka s športom, ne more zaznati in čutiti veličine in bistva le-tega. Razen nekaterih izjem se tako prične in konča športnost takih ljudi in velike večine italijanskega naroda v navijanju in še to verjetno v udobnem naslanjaču pred televizijskim sprejemnikom ali pa še to ne!

Kljub vsemu pa je neizpodbitna trditev, da je telesna vzgoja neločljiv element splošne vzgoje sodobnega človeka in pomemben dejavnik njegove socializacije in kulturnosti. Navsezadnje je dovolj, da se ozremo v preteklost, v bleščečo starogrško kulturo: za stare Grke je veljal za analfabeta vsakdo, kdor ni znal pisati in plavati!

Današnja realnost, vsaj kar se Italije tiče, je bridka: dovolj je, da navedem le nekaj navidez suhoparnih, toda v resnici kričečih števil. V tem šolskem letu obiskuje italijansko šolo (vrtec, osnovne, nižje, strokovne in višje šole) 11 milijon učencev. Na vseh teh šolah je med ostalimi predmeti po zakonu predpisana tudi telesna vzgoja. In vendar je statistični izvleček porazen: 70 odstotkov te mladine je podvržen raznim defor-

macijam od lordoze, skoljoze, kifoze pa do vse preveč ploskih nog. Bodočnost mladih ljudi seveda ni rožnata. Ta poraz si razlagamo z drugačnim načinom današnjega življenja, ki se je za sodobnega človeka v primeru še z bližnjo preteklostjo radikalno spremenil. Živimo v dobi razvoja znanosti in vsevečje tehnike; zaradi najnovejših tehničnih pridobitev, ki zmanjšujejo vsakdanjo potrebo po fizičnem delu, sta postala telesna vzgoja in šport nepogrešljiva elementa v življenju človeka. Lahko trdimo, da smo danes že izgubili kontakt z vsemi vrednotami, ki nam jih zdravilno ponuja narava. In posledice so danes že dobro vidne in bridke. Glavni vzrok nedvomno tiči v sterilnosti telesne vzgoje po naših šolah in to kljub temu, da je znanost pokazala in jasno začrtala razmerje, ki bi moralo vladati med urami šolskih predmetov in telesno vzgojo: ena proti deset. To pomeni, da bi moral imeti dijak, ki presedi 10 ur v šoli, vsaj eno uro telesne vzgoje. Tako bi morali imeti naši otroci, ki presedijo v šoli povprečno 30 ur tedensko, na razpolago najmanj 3 ure telesne vzgoje. Da bo neučinkovitost telesne vzgoje v italijanski šoli še vidnejša, naj navedem še dejstvo, da pri tem niso bile upoštevane tiste ure, ki jih dijak presedi doma za mizo, ko se mora učiti in pripravljati za naslednji dan. Nekateri telesno-vzgojni pedagogi zagovarjajo tudi tezo, da bi moral imeti vsak otrok dnevno vsaj eno uro telesne vzgoje. To je v večini vzhodnih in zahodnih držav v Evropi, v Ameriki, Kitajski že v veljavi in to predvsem zato, ker imajo že dobro preverjeni celodnevni pouk. V naših razmerah pa se ob takem razgovoru vse poruši. In pri vsem tem sploh ne pomislimo, da ima vsako otrokovo obdobje svoje precizne norme in zakonitosti, katerih ne smemo prezreti, ampak nam morajo biti vodilna misel.

Ob vsem tem lahko z nekakim zadoščenjem gledamo na letošnje rezultate, ki so jih na športnem področju dosegli naši dijaki. Po mnogih letih, katera bo zelo težko nadoknaditi, je končno le prišlo do medlega, vendar le večjega poudarka šolski telesni vzgoji. Zavedati se moramo, da ima šola veliko odgovornost: šola je namreč tisti rezervoar, iz katerega lahko črpa šport masovnost in največjo športno udejstvovanje naših otrok. Te stvari so premočno potrdila prav vsa letošnja doseđanja šolska tekmovanja na Tržaškem: vabilu športnih organizatorjev so se naši dijaki masovno odzvali vsakokrat v rekordnem številu. Mogoče so sami prav s tem dokazali vsem, da je telesna vzgoja predmet, ki predstavlja za njih danes veliko pomanjkljivost.

BOJ PROTI EMARGINACIJI

Zaradi izpita sem prisiljeno pričel z internatom v tržaški umobolnici. Toda iz dneva v dan se mi je pričela odkrivati strašna realnost te ustanove; zavedal sem se, kako krivično je bilo moje gledanje na ta svet izločenih iz družbe. Zavedal sem se tudi, kako malo poznamo mi »normalni« naše sobrate »norce«, njihovo življenje in trpljenje. Zdelo se mi je nujno, da čim večje število ljudi seznanim z resničnim stanjem v umobolnicah.

Marsikdo je v zadnjih letih, v Trstu, videl ali slišal o razstavah, predstavah in akcijah, ki jih organizira Tržaška psihiatrična bolnica. Ta reklama ni v skladu z bistvom »totalne ustanove« (zapor, bolnica, umobolnica, vojašnica, šola) katera skuša zakriti to, kar družbo moti. Kaj se torej dogaja v T.U.?

Preden odgovorimo na to vprašanje, je važno, da skušamo razumeti, zakaj je sploh umobolnica ali nasplošno »totalna ustanova« nastala. Socialna struktura, v kateri živimo, postavlja ideale (mladost, zdravje, produktivnost, bogastvo), pravila in modele, katerim mora vsakdo brezpogojno slediti. Nesposobnost ali nemožnost človeka, da sledi takim modelom, povzroča v njem strah, da je drugačen. Kdor ne proizvaja »na ravni norme« in kdor ne troši »kot vsi«, postane nevreden življenja.

Ko postane deviacija preostra, poskrbi družba, da človeka internira (s pretvezo, da je bolan) v umobolnici. Ta pa, čeprav ustvarjena zato, da bi zdravila in branila bolnika, prevečkrat prevzame le funkcijo obrambe zdravega pred nevarnostjo norca. Po modelih klasične psihologije, ustanova »bolnika«, iztrganega iz njegove realnosti in iz njegovega ambienta, klasificira po simptomih ter ga prisili v okvir abstraktne, simbolične, torej namišljene ideološke bolezni. Človek je v taki ustanovi še danes prisiljen, da zapusti svoje navade, sprejme nova pravila, ki mu urejajo življenje, izgubi svojo pravo identiteto in sprejme identiteto ustanove. Zanj ostane edino upanje svoboda, a še tiste ne bo znal uporabiti, kajti ustanova ga v času internacije tako spremeni, da se ne zna več prilagoditi pravilom, ki urejajo »prosto« življenje.

Vrnimo se sedaj k tržaški umobolnici. V njej nekaj vre! Težko je opisati prve občutke, ki nas spreletijo, ko vstopimo v oddelke in dvorane tržaške umobolnice. Povsod umazani in slabo

oblečeni bolniki, ki se sprehajajo gor in dol; drugi nepremično sedijo in zrejo v prazno. Priznati moramo, da se jih bojimo, bojimo se njihovih reakcij, bojimo se njihovega dotika, celo gnusijo se nam, ker se nam zdijo tako umazani in slabo oblečeni. Ta strah in gnus sta popolnoma razumljiva, saj smo mi v stiku z umobolniško realnostjo le preko črne kronike časopisov. Za nas obstajata le norec — nasilen in zdrav — normalen človek! Toda ta ločitev postaja vedno bolj nejasna, ko spoznaš bolnika, njegove reakcije, ter se z njim celo spoprijateljiš. Mnogi bolniki se zdijo celo taki, da bi lahko živeli »zunaj«, toda: pomislite na človeka, kateremu so istočasno z dragimi osebami vzeli hišo, navade, obleke, vse torej, dobesedno vse, kar poseduje. Prazen človek bo, prepuščen trpljenju in potrebi, pozabil bo na dostojanstvo, na razsodnost. kajti zgodi se, da tisti, ki je zgubil vse zqubi še samega sebe.« (iz Primo Levi).

V bolnici ne srečaš samo bolnike, ampak tudi bolničarje in zdravnike. Skoraj nihče ne nosi več bele halje-simbola avtoritete; ukazov ne daje nihče. Skuša se v čim večji meri odločati o delovanju bolnice skupno z bolničarji, zdravniki in bolniki. Iz teh sestankov je jasno razvidna tesnoba in kriza bolničarjev, ki se zavedajo, da so izgubili neko oblast. Nedvomno so s svojim delom mnogo doprinesli k notranji liberalizaciji in rehabilitaciji bolnikov, vendar pa se še vedno ne zavedajo svoje odgovornosti. Namesto, da bi iz funkcije stražarjev in čuvajev prešli k odnosu enakosti in zaupanja do bolnikov, mnogi izrabljajo svojo svobodo, da čim manj delajo. Tudi oni so, kot bolniki, potrebni rehabilitacije, saj so oni sami žrtve let nistitucionalizacije.

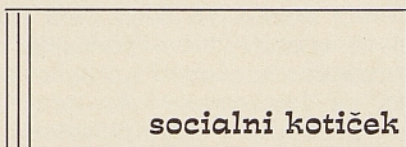
Boj skupine zdravnikov, ki jo vodi psihiater F. Basaglia, je boj proti ustanovi, ki je orožje in obramba družbe, katera z njo prikriva svoje kontradikcije, s pretvezo, da obvaruje zdrave pred »kontaminacijo«.

V resnici pa izraža ta agresivnost družbe do nekega žrtvenega kozla (norca, zločinca, ecc.), željo človeka, da izloči tisti del sebe, ki se ga boji. Basaglia in njegova skupina skušata uničiti ustanovo ter odpraviti vse momente institucionalizacije v umobolnici: stroga pravila, uniforme, zaprte oddelke, fizične kazni, nasilne terapije (elektrošok), pustost okolja, po-

nižanja bolnikovega jaza, izgubo pravice, do razpolaganja z lastnim telesom, z denarjem, izgubo intimnosti, popolno odvisnost itd.

Nedvomno je ta boj uspešen. Možna je rehabilitacija ljudi, ki so jih imeli za nasilne in popolnoma regredirane; število bolnikov se je znatno zmanjšalo. V bolnici deluje tudi zadruga, ki zaposluje precej ljudi, tudi rekreacija se počasi razvija, skratka vrata so jim odprta!

Toda z današnjo kritiko ustanove, z notranjo liberalizacijo, z dvomom o vrednosti bolniške stvarnosti in vrednosti starega pojmovanja bolnika ter z osveščanjem slednjega o alternativah (njegovemu sedanjemu stanju), ne rešimo problema. Prave rešitve ni iskati v notranjosti ustanove, ampak v družbi sami. Jasno je, da so delo, hiša in nov način pojmovanja podpore (asistence), pravi problemi, ki jih je treba razrešiti. Utopistično pa je upati, da bi se vodilni sloj premaknil proti takim političnim izbiram, ki so v nasprotju z njegovim samim bistvom — oblastjo.

socialni kotichek

Socialna pokojnina

Italijanski državljani, ki stalno prebivajo v Italiji in nimajo dovolj prispevkov za starostno ali invalidno pokojnino, lahko zaprosijo pri usta-

novi INPS za socialno pokojnino, če obstajajo sledeči pogoji:

1. da so dopolnili 65 let,
2. da ne plačujejo davkov na dohodke,
3. v primeru, da so poročeni, mož ne plačuje dopolnilnega davka,
4. da nimajo dohodkov (ne smejo prihajati od katerekoli vrste pokojnin), ki presega 234.000 lir.

Pokojnine prejmejo prvega dne naslednjega meseca, ko je bila predložna prošnja. Kdor prejema socialno pokojnino ima pravico do nje zase in za druge družinske člane, če ima na skrbi njihovo zdravniško oskrbo, ki jo posreduje ustanova I.N.A.M.

Plačevanje prispevkov

Vsi tisti, ki so zapustili delo, za katero zakon predvideva zavarovanje za invalidno in starostno pokojnino, lahko zaprosijo za prostovoljno plačevanje nadaljnjih prispevkov. Tako lahko dosežejo potrebno število za starostno ali invalidno pokojnino.

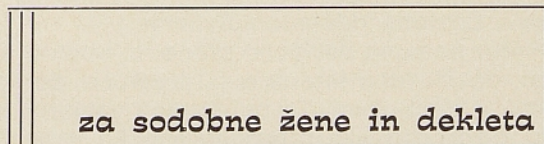
To možnost pa imajo samo tisti, ki dokažejo, da so plačevali vsaj eno leto prispevkov v zadnjem petletju, ali pa so jih plačevali vsaj pet let v svoji delavni dobi.

Prostovoljno plačevanje se začne naslednjo soboto, ko je bila prošnja predložena. Prispevke se plačuje vsako tromesečje s poštnim tekočim računom, ki ga da na razpolago ustanova INPS.

EDVARD ŽERJAL

Karla Bulovec -
Mrak:
Lastni portret

za sodobne žene in dekleta

Kamnite risbe Karle Bulovčeve

Čutim se v zadregi za besede, ko naj bi govoril o delu Karle Bulovec — Mrak. Misel se počuti neobgljena ob dejstvu njenih risb, ki spreminjajo papir v marmor.

V tej stiski nisem osamljen. Vsi, ki so poskušali pisati o delu Karle Bulovec — Mrak, so čutili nekaj podobnega: v (ne)jasni zavesti o neustreznosti običajne terminologije, kritiki po navadi obstanejo pri kompara-

ciji z renesanso (Clement Moro: ... pred ogromnimi kartoni Karle Bulovčeve sem moral misliti na neizmerne freske renesančnih mojstrov; zakaj tu je prisotno neverjetno mnogo široke, plamteče in dinamične inspiracije, neizmerne moči, mojstrsko uporabljene anatomije in edinstvene izraznosti obrazov; tu je ustvarjalna sila, kakršne nismo vajeni.)

Glede klasifikacije je Lojze Gostiša v zapisu ob zad-

nji razstavi ob 8. marcu letos v Gorenjskem muzeju v Kranju (sobotna priloga Dela 30. marca 1974) ugotovil, da je ... stilno dela Karle Bulovčeve težko opredeliti; je preveč samosvoj, samonikel fenomen; je pač enkratna osebnost slovenskega likovnega sveta; velika ustvarjalca.

Odpovedali so torej vsi — izmi, Karla Bulovec - Mrak jih presega, noče se prilegati nobenemu predalu, ki vanje znanost vestno zaklepa ustvarjalce. Tudi če bi nam uspelo najti kakšnega novega, se zdi, da bi morebiti res obogatili človeštvo za nov — izem, ostali pa enako oddaljeni od umetnosti Karle Bulovec - Mrak. Imena so vedno le odsev poimenovane stvarnosti — s to grenko zavestjo se je treba sprijazniti.

Kako naj imenujem umetnost Karle Bulovčeve - Mrakove?

Se lahko misel dotakne kamna tako, da mu bo podobna?

Računati ne morem: pred umetnostjo Karle Bulovec - Mrak sem v situaciji davnih prednikov, divjakov, ki so v pobožni grozi poklekali pred bliskom in gromom. So v tej pradavnini korenine »Žene s papigami?«

Karla Bulovec - Mrak se je rodila 1895. leta na Bledu.

... »Človek bi se zjokal nad vso to malodušnostjo, nad tem samoponiževanjem. Ugotavljajo splošno, da smo Slovenci »idilični« ali celo »ljubeznivi« in skorajda »srčkani«. Ti raziskovalci slovenske narodne psihe pa pri tem pozabljajo na Gorenjsko, na monumentalnost slovenskih planin in predvsem na to, da je slovenski umetnik lahko rojen tudi v tej, docela n e d i l i č n i (podčrtal pisec) pokrajini. Sicer pa se mi, ki smo vajeni hoditi ob prepadih, za vse »tipične slovenske idile« že vnaprej zahvaljujemo.«

Ta njena izjava gotovo pove dovolj o njenem občutju rojstne pokrajine in osnovne slovenske danosti. Je slučaj, da jo kiparka doume skozi kamnite kranjske očake?

Študira v Pragi in se vrne v Ljubljano. Kakšno je njeno življenje sredi tipične slovenske idile, naj ilustrira naslednji podatek: 1937. leta gospod Medic iz Maribora spravi na dražbo kip Slomška, ki je vanj vložila nekaj let dela in vsa sredstva: kip, katerega zgolj snovna vrednost znaša po oceni avtorice 20.000 din, je prodan zaradi dolga 2.000 din (za glino) za 2.000 din.

To je samo eno poglavje odvratne štorije, reakcija slovenske idile na njeno delo je vseskozi enaka tisti, ki je doletela Prešerna, Groharja, Cankarja — skratka slovenskega umetnika; ...»vse življenje ji ne uspe odliti enega samega dela v klasični kiparski material. Zato ni denarja; kasneje ga ni niti za glino in ne za mavec. Zaradi socialnih okoliščin opusti modeliranje in poprime za najcenejše tehnično likovno sredstvo — za svinčnik in oglje.« (Lojze Gostiša)

Rojena kiparka se je znašla z ogljem v roki pred praznim papirjem in je ustvarila kipe iz snovi, ki ji je bila na razpolago.

Je to skrivnostno stičišče misli in kamna?

Če se za trenutek pomudimo ob Van Goghovih zadnjih slikah in se zazremo v rumeno - rdeče - črno drobovje sveta, ki nam ga kaže, potem ko je oluščil s stvarnosti njeno zunanjo kopreno; če pomislimo, da ga Karla

Bulovec - Mrak noče gledati, ker ... podzavestno odvrta spoznanje njegove bolezni (L.G.), mar ne zagledamo v njenih kamnitih risbah istega žarečega sunka, ki je V. Gogha pognal v razkroj, ujetega in obvladanega v dokončnosti kamna?

Naj nas ne preslepita oglje in papir: sta zgolj prisposoda.

»V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo. Zemlja pa je bila pusta in prazna in tema je bila nad brezdanjim vodovjem. Duh božji je vel nad vodami. Bog je rekel: bodi svetloba! In bila je svetloba. Bog je videl, da je svetloba dobra. Bog je torej ločil svetlobo od teme. In Bog je imenoval svetlobo dan in temo je imenoval noč. In bil je večer in bilo je jutro; prvi dan.« (I. Mojzesova knjiga)

Ko človek dvajsetega stoletja, ki se vsaj nekoliko zaveda, do sedaj znane zapletenosti tudi najbolj preprostih stvari, tistih na primer, ki so nekoč veljale za elemente, vode, ognja, zraka in zemlje, ko tak človek bere te stavke, se čudi preprosti religioznosti, ki je bila zmožna, da v ta kemični in fizikalni kaos vzklikne svoj preprosti, ustvarjajoči »Bodi!« — in že se molekule uredijo, na primer, v drzne sklade gorenjskih gigantov.

Ampak ko obstojiš pred marmorjem, ki ga je ustvarila zgolj sila duha, oživijo te besede na novo v vsej globoki arhaični resnobi.

Ustvarjalno dejanje je grozno. Tega niti lepota stvarstva ne more zastreti: in če danes plezajo po gorah turisti, so včasih na njih prebivali bogovi in človek se je s strahom oziral v njihova mračna čela; še vedno poganja ta atavistični sen mladeniče v smrt. Nič jasneje kot gore ne kaže človekove vrojene groze nad stvarstvom, naj to še tako pokriva z idilo turističnih razglednic. Zavest ... »groze nad nasiljem življenja«, je Lojze Gostiša označil kot moto njenega dela. Kako docela pa je Karla Bulovec - Mrak vseskozi živela v najbudnejši zavesti polne (grozne, kamnite) resničnosti, se zavemo ob njenih zadnjih besedah, na Golniku 1957. leta.

»Saj mi ne zamerite...«

Saj to je vendar stavek, ki ga v trenutkih režečih smrtnih stisk skozi stisnjene zobe kljubovalno izsiljuje od Stvarnika, da nam ga izreče na dan poslednje sodbe.

KAREL BRIŠNIK

* * *

:: Kadar vas popade »pospravljalna mrzlica«, terorizirate cele družine! Stanovanje ni izložbeno okno in človek ni zaradi stanovanja. ampak je stanovanje zaradi človeka.

:: Če vam mož pri delu pomaga, ne bodite takoj nervozni, češ, saj ničesar ne najde in še strahotno neroden je!

:: Ne pospravljajte moževe pisalne mize ali njegove škatle z orodjem, ker boste gotovo vrgle kaj važnega v smeti, pa bo ogenj v strehi!

:: Če zbirate kuharske recepte, počakajte, da mož časopis najprej prebere, in šele nato si jih izrežite!

MI SMO MI

Pred dnevi mi je mlad profesor — moj prijatelj — potožil, da slovenski dijaki ne znajo pisati slovensko. »Pomisli, sin tistega, ki dela tam, saj ga poznaš; veš, da piše 'razumljivo' brez j'?'« Naštel mi je še nekaj napak in povedal, da se je prijel za glavo, ko je bral tisto njegovo pisanje.

Zgražala sva se nad nepoznanjem duha in forme slovenske besede naše bodoče inteligence. Grebla sva po našem družbenem položaju, razmerju z večino, političnem stanju in iskala vzrok predvsem v neutešenosti mladih, pa tudi nezadovoljstvu starejših. Ostala sva le pri iskanju; saj je že pravilo, da probleme razčlenjuješ, poglobljaš in pretresaš, ne najdeš pa učinkovitega sredstva, da bi negativno stanje omilil. Kaj šele zamenjal s pozitivnim!

Bilo je kmalu po 8. februarju; Prešernove proslave so brstele tu pa tam, in pogovor je padel tudi nanje.

Povedal mi je, da se ne bo udeležil nobene, češ da ga je strah. Česa, vprašam. Da mu je tam vedno nerodno. Poslušati mularijo, ki zdeklamira pesmice, zborček, ki zapoje Luna sije in seveda Zdravljico, priložnostni govor kakega priložnostnega kulturnika; vse to postaja zanj nevzdržno. Ne more, ne prenese. Saj da je to vedno ista »godlja«. Nekaj prisiljenega, stereotipnega, nedoživetea. Slovenec »X« gre na Prešernovo proslavo, da mu oddelek za kulturo njegove osebne vesti potem vse leto dà mir. Da mu ne očita, zakaj ne gre v gledališče, zakaj namesto na koncert gleda to ali ono TV, zakaj v dnevniku pazljivo prebere samo športno stran, zakaj ne bere nič drugega kot en sam dnevnik. Joj, Slovenci smo strašno kulturni, hvali in občuduje naš Slovenec »X« vse Slovence. In sebe. Ja, imamo na desetine pevskih zborov, imamo športna in prosvetna društva, imamo krožke, Kulturni dom, še toliko drugega. Kako smo mi strašno kulturni! »Kdù bul ku mi? Pavéj me!... Joško, ankòra mezo litro, dej!«

* * *

In mladina! Mladina — pravi profesor — pa misli samo na dolge grive, balòn in plošče. In še na »nekaj« — dodam morda neumestno. Profesor nadaljuje, stresa z glavo. Se čudi in jezi. Mularijo — pravi — brigado elektronske orgle, pevci in njihove intrige. Živijo pač v modernem svetu — menim. O ja! — pravi — pa hočeš, da jih potem zanimajo pesniki in pisatelji, ki so živeli in umrli pred sto leti! Sintonizirani so na svetovne dogodke. Seveda!

Potem profesor (moj bivši sošolec) toži nad brezbržnostjo, površnostjo in nad drugimi napakami in grehi današnje mladine. In kar da je najgrše, premnogi optirajo za tuj jezik v občevanju z vrstniki. Zakaj — ne najdeva odgovora. Iščeva: Ker se slovenščine prenaajemo v šoli? Ker v šoli uporabljajo knjižno, po njihovem zastarelo slovenščino? Ker je premalo »fina« in ker ni kozmopolitsko razgledana. Šolske bukve opisujejo življenje kmetov, podeželja, služkinj, ne pa dogodivščin zvezdnikov in športnikov. Ampak to in današnjo živo slovenščino — mu pravim — najdeš v slovenskih revijah. Ki jih pa mladina dosledno ignorira, doda on. Veliko rajši kupujejo mladi bolj pestre, zanimive, informirane tuje revije, ugotoviva. In zato ne zahtevaj, da bodo »ta mladi« navdušeni nad Prešernovimi proslavami; da bodo z resničnim (in ne hlinjenim ali vsiljenim) doživetjem razumeli Prešerna in čutili z njim. In recitirali njegove poezije, dodam. In še na kakšen grozljiv način recitirali — obžaluje mladi profesor. Kako hočeš, da imajo radi svoj jezik, se huduje.

* * *

Mene — priznam — je tista »Da buka žeja« in »golfiva kača« v osnovni šoli šokirala. In patos Gospodične Učiteljice! Ne pretiravam, veš, če ti rečem, da mi je bilo v osnovni šoli, kjer sem bil za skrutinatorja pri zadnjih volitvah, čudno pri duši. Veš, mešanica strahu, neprijetnega počutja v tisti stavbi in ne vem še kaj. Spomin na prilizovanje, kako bi ugajal Gospodični, prerekanja s sošolci, tekmovanje v znanju za desetice. In lepomis (sedmice). Predsednik volilne komisije takrat: »La signora X Y ha votato«. Od zidov mojega bivšega razreda pa mi je odmevalo: Kaaaj znancev žeza-sula-jelopata!!! Uf, — viham nos — skrajno neprijetno; prikazni!

Se malo sva se zgražala nad vedenjem mladine v gledališčih, nad nezrelostjo in razposajenostjo dijakov (»tudi mi smo bili razposajeni, ampak drugače«), nad tisto učiteljico, ki govori, kakor da bi »étkala«. Pa še nad krizo, materializmom, tativnami, ropi in davki. In še o marsičem.

* * *

Ko sva se razšla, je imel na obrazu in v glavi velik vprašaj.

V srcu in duši — sumim — pa občutek, da je (mladim letom navkljub) že star.

D. PERTOT

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Avstralija

V Avstraliji se v zadnjih letih slovenske literarne razmere niso spremenile (glej moje poročilo v *Mladiki*, 1971, št. 2 in 3). Dne 23. okt. 1973 je umrl p. BERNARD AMBROŽIČ (1892 Dobrova pri Ljubljani — 1973 Sydney), ki je bil izseljenski dušni pastir, urednik mesečnika *Misli* v Sydneyju in pisatelj (*Mladika*, 1971, 37).

Humbert Pribac

Humbert Pribac, doma iz Sergaš pri Kopru, je izdal leta 1962 prvo slovensko leposlovno knjigo v Avstraliji, in sicer pesniško zbirko BRONASTI TOLKAČ (*Mladika*, 1971, 56). Leta 1973 je izšla v Canberri njegova druga pesniška zbirka in druga slovenska leposlovna knjiga v Avstraliji — V KLJUNU GOLOBICE. Knjiga je zamišljena kot prvi zvezek Pesniških uresničevanj. Podnaslov zbirke je: Pesmi izseljenca in potepuha. Strani je 48 (pri 31. strani je pomota v štetju), pesmi pa 24, začetni in zaključni Motto.

Osnovna nota vse zbirke je žalost, razočaranje nad življenjem, osamelost, hrepenenje po mladosti in domačih krajih, po idealih in nekdanjih sanjah. V Avstraliji se ni vživel in o tem poje že v prvi pesmi *Na koncu sveta*: »In zdaj smo tu, na koncu sveta, / po mnogih poteh in izpraševanjih, / zabredli smo v pajčevino ugaslih zvezd / in držimo se oblakov na mnogih vrveh. / Kakor trta, presajena v tuji vrt, / smo temno pognali / svojo bolno zeleno rast / in se prilagodili senci tujih dreves, / medtem ko nam jadra srca / plovejo do obale lepih Vid.« Šele otroci bodo »zavzeli ta svet« in šteli »kroženje južnih zvezd«. Umorjene zvezde padajo med zgorela drevesa, nihče jih ne pokopava, nihče ne žaluje, samo deklici v pisanem krilu se smilijo in jih pokriva »z izlizanimi potočnimi kamni, / ki so živeli morebiti nekdanj / v travah ali v človeku«.

Ko se je človek zavedel samega sebe, bi rad postal nesmrten. Sam je v divjinah sveta, »ki je izzven območij cest in dnevov«, vendar »poln sebe in sanjastih trav«, jutri pa bo moral spet ven »v temo, polno rož, ptic in sonca«. Pri sosedu spet tepejo otroka, »sestradanega ljubezni«. Pesniku so postale trave otroci in otroci trave, vsi pa so lačni ljubezni. Ko se je isti otrok pesniku danes nasmehnil, se mu je zazdelo, da se je v otrokov dom naselila dobrota.

Jezusa smo postavili »v muzej lastnih spominov«, le redko ga obiskujemo, samo »razdedinjeni tega sveta / in pa otroci morda« strmijo vanj z nepokvarjenim spoštovanjem. Vse poti ne vodijo v daljave, kjer se prelivajo veselja in sekajo pota zvezd, »so vsakdanje poti, ki se vijejo / tiho mimo domačij, / v katerih žive preprosti ljudje, / in so jim zvezde le luč / ob večernem odmoru na durih domov«. Božji kruh počiva v klasju, polnem sonca, Stvarnik

razodeva svoj obraz v viharjih, če izroči pesnik svoj nemir »v kljun golobici / in če zbežim na konici vetra, / bo svet še vedno v meni, / ujet v sanje, ki nosijo v sebi veselja«. V njegovih sanjah »le veselje plava / in v njem ni ne skal in ne luči.«

Noč je »daljna bajka o roži skrivnostni, / ki ozdravlja vse bolečine«. Mlini možganov ponoči ne mirujejo, pesnikove misli in sanje so se razpršile po svetu in opazujejo življenje in smrt, moč in nemoč.

Mnogo noči »sanjam o domačem kraju / in se zbudim sredi noči z žalostjo v očeh«. Spremlja kmeta, ki se pred nevihto zateka v kočjo iz trsja, zvečer poseda s fanti in dekleti na vasi, hodi po starih poteh, s fanti se pogovarja »o krajih, ki so zdaj moj resničen dom«. V neki vasici med vinskimi hribi Istre sta živela siromašna dečka, ki sta hotela sklatiti nekaj zvezd, da bi jih prodala v Trstu za meso in potice, ded pa ju je poučil: »Ne zvezde, ne nebo, / zemlja je za ljudi!«

Pesniški izraz se je zлил z vsakdanjo govorico, stavki so dolgi in razčlenjeni. Čeprav primere niso izrazil samonikle, so lepe in veliko povedó: »zabredli smo v pajčevino ugaslih zvezd... držimo se oblakov na mnogih vrveh... luna je polna mrzlega sonca... dobrota, polna smisla in večnosti... žalost v dekliških hramih bo kakor prostrani mir večernega zvonjenja... noči so kakor zidovi z zlatimi razpokami... zdrkne sonce v vodnjak noči... vsaka misel ima svoj kolosek... čez sonce je padel motni prt tople vlage...« Škoda, da je v knjigi več jezikovnih in pravopisnih napak!

Svoj ideal je podal pesnik v zadnji pesmi *Eno zajemalko časa*: »Eno zajemalko časa / in polna jadra zavesti / da bi imel / stot breztežnega prostora / in nekaj stez v njem / in nekaj grmovja ob njih, / da bodo gnezde ptice, / in pa livade trav / za mravlje in jerebice / in za sonce, da odvrže / breme svoje slepeče svetlobe. // In da bi imel ženski pogled, / poln sočutja in poželenja / poln človeka in njegove ljubezni. / In seveda, rad bi imel bokal vina, / da bi se mi zajemalka zdela večna. / Vse to da bi imel, pa nič vojakov, / duhovnikov, policajev in smodnika.«

Zbirka je torej vsebinsko mnogovrstna, vendar osredotočena na pesnikovo osamelost, ki ima izvor v življenju v tuji zemlji, med tujimi ljudmi, ki hodijo mimo njegovega okna »bežno in v vozilih«, njihove žene pa so vse odišavljene in brez človečnosti: »Preprosta slovenska dekleta / so imela vsaj vonj po ljudeh.« Nekdanji ideali in načrti so se razblinili, samo sanja lahko o njih. Na drugi strani pa je zbirka polna toplega človečanstva, ki ne zajema samo ljudi, ampak vse stvarstvo. Veliko govori o zvezdah, o travah, vetru, o avstralski in istrski naravi. Nekaj pesmi ni dovolj izdelanih za zbirko (*Moskva na Nilu, Verona, Melbourne* in še katera). (dalje)

Miguel Angel Asturias: Torotumbo

V torek po Veliki noči je prvič odigral ansambel Stalnega slovenskega gledališča v okviru predstav Malega odra Asturiasovo dramatisirano novelo Torotumbo. Ta novela, ki je bila napisana v dobi osvobajanja dežele, je dosti dramatična in daje v svoji sestavi poudarke epske širine. zato je marsikje trpka izpoved avtorja.

Zgodba je preprosta. Estanislao Tamagas denarno izkorišča Indijance, istočasno pa je povezan v odbor, ki je tajen, a pazi na to, kdo je komunist. Zgodba je tudi povezana s prastarim obredjem, ki ga morajo Indijanci opraviti, kadar zli duh posili in onečasti nedolžno dekletce. Ta ples se imenuje torotumbo. Tamagas posili mlado Indijanko Natividad, nato pa ta zločin noprtil pred njenim očetom in njeno botro maski Hudiča, ki jo ima v svoji starinarnici. Revolucionar Benujan, Tamagasov sosed, je priča gnusnega zločina in skuša izvleči iz sosedu namere Odbora za obrambo pred komunizmom, katerega član je tudi Tamagas. Vmesni prizori so povezani z nekakšno naricalko, v kateri avtor poje o usodi tega ljudstva, ki si bo snelo okove in si bo izvojevalo svobodo.

Delo je režiral mladi režiser Mario Uršič dokaj uspešno. V razgovoru si želi, da bi krenilo gledališče na tako pot, kot jo začelja s Torotumbom, a mi smo mnenja, da je to možno samo na kakšnem malem odru, izjemoma, zakaj gledališče v Trstu ima povsem svoje naloge združevanja in ne odbijanja. Uršič je šel za tekstom, za rdečimi srajcami, za vsem, s čimer je mogel poudariti svojo misel. Mišlim, da je pogodil hotenje in misel Asturiasa, ali pa je pisatelj želel kje drugje poudariti namen. Mestoma je bila predstava razvlečena, prav tista mesta, ki bi dejansko morala biti najlepša in najprivlačnejša, so bila že utrujajoča. Glasba je dobro podarjala razpoloženje.

Tamagasa je igral Stane Starešinič in mu je dal, po mojem, tisti ton in izraz, ki ga vloga zahteva. Starešinič ni še do zdaj igral takih vlog in je bila to brez dvoma zanj zelo zahtevna naloga.

Benujona je igral hladnokrvno Alojz Milič; morda je bil malo drugačen tip kot so navadno Italijani, vendar je bil v svoji vlogi prepričljiv.

Quintuche in Nataya sta igrala Livio Bogatec in Lidija Kozlovičeva. Oba ta Indijanca sta bila zelo slovenska tipa, a igrala sta s srcem, kar velja zlasti za Kozlovičevo.

Svojevrstna je bila Mira Sardočeva kot Krvavordeči Oče Berenice, vendar je v samostojnem nastopu malce utrujala.

Prevod je oskrbel Borut Trekman, svojevrstno sceno in kostume pa je zamislil Edvard Zajec. Morda je bila prav scena zelo nenavadna in originalna, gotovo pa je bila mišljena za manjši oder, kakor je oder v Kulturnem domu, kjer se je kar nekam izgubila.

JOŽE PETERLIN

ČUK NA OBELISKU

AGENCIJA ZA POMIRJEVANJE ŽIVCEV

RAZPIS NAGRADE

Petsto ultralevih poljubčkov dobi, kdor najde kakršnokoli sled za skupino in časopisom Matija Gubec, ki sta se pred kakšnim letom pojavila na Tržaškem in potem izginila. ČUK ni mogel izvedeti ničesar nihi na kitajskem veleposlaništvu v Rimu. Sporočila poslati pod geslom VOJO NO POSO.

VZDIH

Zakaj nas vodstvo PSI prav nič ne vpraša, kako gledamo na cono B mi?

Slovenski socialisti

PREDAVANJE

Na dan sv. Jurija bo v dvorani v ulici Mamice božje (Madonnina) predaval Boris Race o temi:

UTAPLJANJE SLOVENCEV V ITALIJANSKE STRANKE V CONI A KOT DOPRINOS K ZAVESTI O JUGOSLOVANSKI SUVERENOSTI V CONI B.

Vabljeni!

Po predavanju zakuska z ribami iz cone A in z vinom iz cone B.

Igral bo orkester The Interzonlies.

NATEČAJ

Nedavno je ČUK v svoji sli po koeksistenci razpisal med katoliškimi listi natečaj za članek, ki bo z največjo naklonjenostjo obravnaval lik V. I. Lenina. Ta razpis je hotel nevtralizirati neslanosti, ki jih o Leninu v svoji zadnji knjigi Otočje Gulag prodaja znani plačanec Aleksander Solženicin.

Danes lahko navedemo zmagovalca: to je koroški list. Naš tednik - Kronika, ki je pred nedavnim objavil z vzorno širino napisan članek o ustanovitelju sovjetske države.

DRAGA 1974

Zadnjič je ČUK javil informacijo, da bo letos nastopil v Dragi tudi predsednik Slovenske akademije Josip Vidmar. Zdaj lahko dopolni informacijo tudi z navedbo teme, o kateri bo govoril. Ta se glasi: KAKO POSTANEŠ VIDMAR IN KAKO VIDMAR OSTANEŠ.

ŠE NEVIDNA DRUŽBA

PREOBRAŽAMO SE V DRUŽBO, KI JE ZGODOVINA NE POZNA, je izjavil na 7. kongresu KPS Franc Šetinc. ČUK se vpraša: kakšen zakrinkan klerikalizem pa je to? Mar se v takšno družbo nismo že zdavnaj preobrazili? Je Franc Šetinc prespal nekaj desetletij naše zgodovine?

Spoštovano uredništvo!

Zadnja številka revije »Cerkev v sedanjem svetu« je posvečena problematiki župnijskih svetov (ŽS). Podana je kratka analiza težav in uspehov pri ustanavljanju in delu ŽS, ki zaobjema vse škofije, kjer strnjeno prebivajo Slovenci.

Za tržaško škofijo piše škofov vikar dr. Lojze Škerl, ki dokaj megleno govori o teh svetih, ki so se verjetno ustanovili v tržaški okolici, o katerih pa piše, da se je prvotno navdušenje precej poleglo, tako da si dejansko župniki še sedaj niso na jasnem, kakšna naj bo vloga laikov pri pastoralnem delu. Stanje je tako predkoncilsko, »da ni še premagano prepričanje, da župnik lahko vse sam uredi in ukrene«.

Mislím, da je bil drugi vatikanski koncil sklican tudi zaradi tega, da bi razpršil take in druge dvome, in žalostno je, da mnogi naši duhovniki ne znajo praktično uresničevati smernic, ki so jasno izražene v koncilskih dokumentih: »Sv. Duh... razdeljuje med vernike vsakega stanu posebne milosti, s katerimi jih stori sposobne in pripravljene, da prevzamejo različna dela in naloge, koristne za prenovitev in obsežnejšo graditev Cerkve« (Dogm. konst. o Crkvi, 12,2), zato je V CERKVENIH SKUPNOSTIH DEJAVNOST LAIKOV »TAKO NUJNA, da brez nje samo apostolat pastirjev večidel ne more imeti pravega uspeha« (Laični apost. 10, I).

Zelo negativne in žalostne obenem so misli, ki jih g. vikar razvija o slovenskih vernikih, ki živijo v samem mestu, o katerih sploh dvomi, da predstavlja neko skupnost, kajti samo tako si lahko razlagamo vprašanja: »Kako naj se tu (namreč ŽS) ustanovijo samo za Slovence? Ali bodo potem še res župnijski sveti! Ali naj bodo naši ljudje v italijanskem župnijskem svetu?«, kjer bi lahko s pomočjo prevajalcev res zaživelí kot celoviti kristjani ali pa morda celo prevajalci ne bi bili potrebni, saj itak živimo vsi v italijanskih župnijah (slovenskih župnij v mestu namreč nimamo). Kako naj si namreč mislimo, da bi lahko v ital. župnijskih svetih slovenski verniki zaživelí kot enakopravni kristjani?

Jasno je, da je treba slovensko dušno pastirstvo v mestu globalno rešiti. Značilno je, da predstavniki ostalih škofij podrobno poročajo o nastanku dela in problemih ŽS. Le kratko poročilo s Tržaškega je še polno dvomov in vprašanj. Ko bi poročilo napisal kronist, bi bilo to razumljivo. Čudno pa je, da se tako izraža, in ne prvič, škofov vikar, ki bi moral biti pobudnik verskega življenja v škofiji, koordinator delovanja in ne le vprašanj, ki mu jih postavljamo. Kdo je prvi po-

klican, da postavi konkretne predloge za reševanje slovenskega dušnega pastirstva v tržaški škofiji, če ne škofov vikar?

P.S.: Pismo sem poslal proti koncu februarja Katoliškemu glasu, ki pa ga ni objavil. Ni prvič, da Katoliški glas smatra za neumestno objavo določenih člankov. Žalostno pa je, da se to dogaja za članke, ki obravnavajo konkretne verske probleme naše skupnosti. Kako je mogoče, da je ravno o verskih vprašanjih tako težko priti do razgovora, saj tudi več pisem in člankov o verskih vprašanjih v Vaši reviji ni imelo nobenega odmeva.

E. ČERMELJ

Spoštovani,

Ali mi morete povedati, na kateri oddelek Primorskega dnevnika naj se obrnem, da bi izvedel, kje delijo tako odlične naslove, kot so »ugledni« katoličani itd.?

MŠ

Spoštovano uredništvo,

Pred dnevi je Primorski dnevnik objavil razburljivo pismo nekega Boljunčana, ki se je zaletel v »Naš vestnik«, katerega so baje raznašali po Boljuncu (»čujte in strmíte«) otroci. Pa to še ni nič. V vestniku je objavljen članek »Referendum je pred nami« in to je Boljunčana tako razburilo, da je sedel, vzel papir, pisalo in napisal protestno pismo. Pa je razboriti Boljunčan pozabil, da so prav tako otroci, ob zadnjih deželnih volitvah celo pred cerkvami v Trstu in seveda tudi v okolici, delili volilno propagando za komunistično partijo Italije ob zadnjih političnih volitvah prav tako otroci, vsekakor taki, ki še nimajo volilne pravice, hodili po hišah in nosili propagando za komunistično partijo. Ob tem izkoriščanju otrok za politično propagando pa je razboriti Boljunčan tedaj zatisnil oko.

M. Š.

Sporočilo uprave

Na nekatere naslove smo poslali revijo, ker upamo, da jo bodo naročili. Radi bi namreč na vsak način naklado dvignili. Ker smo prepričani, da imate radi slovensko branje in ga cenite, zato smo ga poslali tudi Vam. Pričakujemo, da boste gotovo izpolnili nakaznico in Vas bomo uvrstili lahko med svoje naročnike. Priporočamo se Vam.

ZA TISKOVNI SKLAD je daroval g. Vinko Levstik, hotelir v Rimu 8000 lir. Lepo se mu zahvaljujemo in vabimo tudi druge, da bi ga posnemali. Stroški v tiskarni so zelo visoki in ne vemo, koliko časa bomo še lahko vzdržali brez Vaše pomoči.

smeh in dobra volja

Potnik je izstopil na majhni postaji.

»Koliko je do vasi?« je vprašal železničarja.

»Šest kilometrov.«

»Toliko? Kaj ne bi bilo bolje, zgraditi postajo bliže vasi?«

»Smo mislili na to,« je pritrdil železničar, »a potem se nam je le zdelo, da je bolj pametno, če je postaja blizu železnice.«

Dva jetnika vstopita v celico. Eden vpraša drugega:

»Koliko let si dobil?«

»Petdeset. In ti?«

»Petinštirideset.«

»Potem boš šel pred menoi ven. No kar vzemi posteljico, ki je bliže vratom.«

Sodnik: »Zakaj niste nesli prstana v urad za najdene predmete?«

Obtoženec: »Ker je bilo v njem vrezano: 'za zmeraj tvoj'.«

Novi uradnik prihaja v urad vse prej kot skrbno oblečen: suknjič je vedno zamazan, srajca ni zlikana, kaj šele kravata. Šef, ki je obziren človek, nekaj dni potrpi, potem ga nekega dne pokliče v pisarno in mu reče: »Glejte, ne poznam Vaših razmer, a dovolite mi, da Vam nekaj svetujem: čas je, da se oženite ali pa da pošteno udarite po mizi.«

Prijatelj: »So ti všeč ženske, ki ne znajo kuhati?«

»Ne.«

»So ti všeč morda take, ki jim denar kar uhaja med prsti?«

»Videti jih ne morem.«

»Kako pa glede obleke? So ti všeč, če nimajo smisla za eleganco?«

»Kakšno vprašanje — sploh ne!«

»No zdaj mi pa povej, kaj najdeš na moji ženi, da ji dvoriš?«

Mamica ne more prehvaliti sinčkove bistrosti. Da bi se prepričali, pokliče Tončka k sebi:

»No, Tonček, povej, koliko je dva in dva.«

»Pet!«

Mamica pa: »Ste videli, samo za eno se je zmotil.«

Opolnoči nekdo močno pozvoni pri lekarni, ki ima nočno službo. Lekarnar pride k okencu: »Kaj bi radi?«

Klient: »Stehtal bi se rad.«

Mož in žena ogledujeta blago v veleblagovnici. Žena se ustavi v oddelku pletenin, mož pa tega ne opazi in gre naprej. Nenadoma se zave, da žena ni več ob njem in se začne zaskrbljeno ozirati v vse smeri.

»S čim vam lahko postrežemo, gospod?« ga vpraša prodajalka.

»Nič, nič,« jeclja on, »ženo sem izgubil.«

»Potem pa izvolite v tretje nadstropje. Tam so žalne obleke.«

Neka gospa je vprašala Einsteina, kakšna je razlika med časom in večnostjo.

Odgovoril je: »Gospa, če bi imel čas, bi Vam to razložil, a minila bi cela večnost, preden bi vi to razumeli.«

»Me imaš rada, Verica?«

»Imam, Peter.«

»Zelo, dragica?«

»Zelo, Peter.«

»Kaj misliš, ali bi nama torej oče postavil hišo, če se poročiva?«

»Bi, Peter.«

»Misliš, da bi me sprejel v trgovino?«

»Bi, Peter.«

»In bi plačal moje dolgove?«

»Bi, Peter.«

»Draga, se hočeš poročiti z menoj?«

»Ne, Peter.«

V založbi Mladike so doslej izšle sledeče knjige:

P E S M I :

Bruna Pertot: Moja Pomlad

Vinko Beličič: Gmajna

Marijan Breclj: V času odmaknjena sidrišča

Albert Miklavec: Prošnja za jutri

Boris Pangerc: Amfora časa

Vinko Beličič: Bližine in daljave

A. Manzoni: Svete himne

R A Z P R A V E :

»Draga 1968« (predavanja v Dragi)

Slovensko usodo krojimo vsi (predavanja v Dragi 1969 in 1970)

Zbornik Draga 1971

Ideje in vrednote (Draga 1972)

Egidij Vršaj: »Gospodarsko sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo (v italijanščini)«

Vse knjige dobite v upravi Mladike in v slovenskih knjigarnah v Trstu in Gorici